

Pe#halich Ben Jacob

סנוב

הרב רבי פתחיה מרענגשפורג

הלק ראשון

נערך ונסדר עפ"י כ"י עתוק י"מין ידפוסים הראשונים
ניסחאות שאר ספרים ישנים עם הארות והערות
ימכיא בראש הספר ינלית אל"י היספה בסוף הספר

ינא לאור קולם ע"י

אלעזר הלוי ד"ר גרינהוט

בירושלם ת"י

Frankfurt a. M.

Verlag von J. Kauffmann

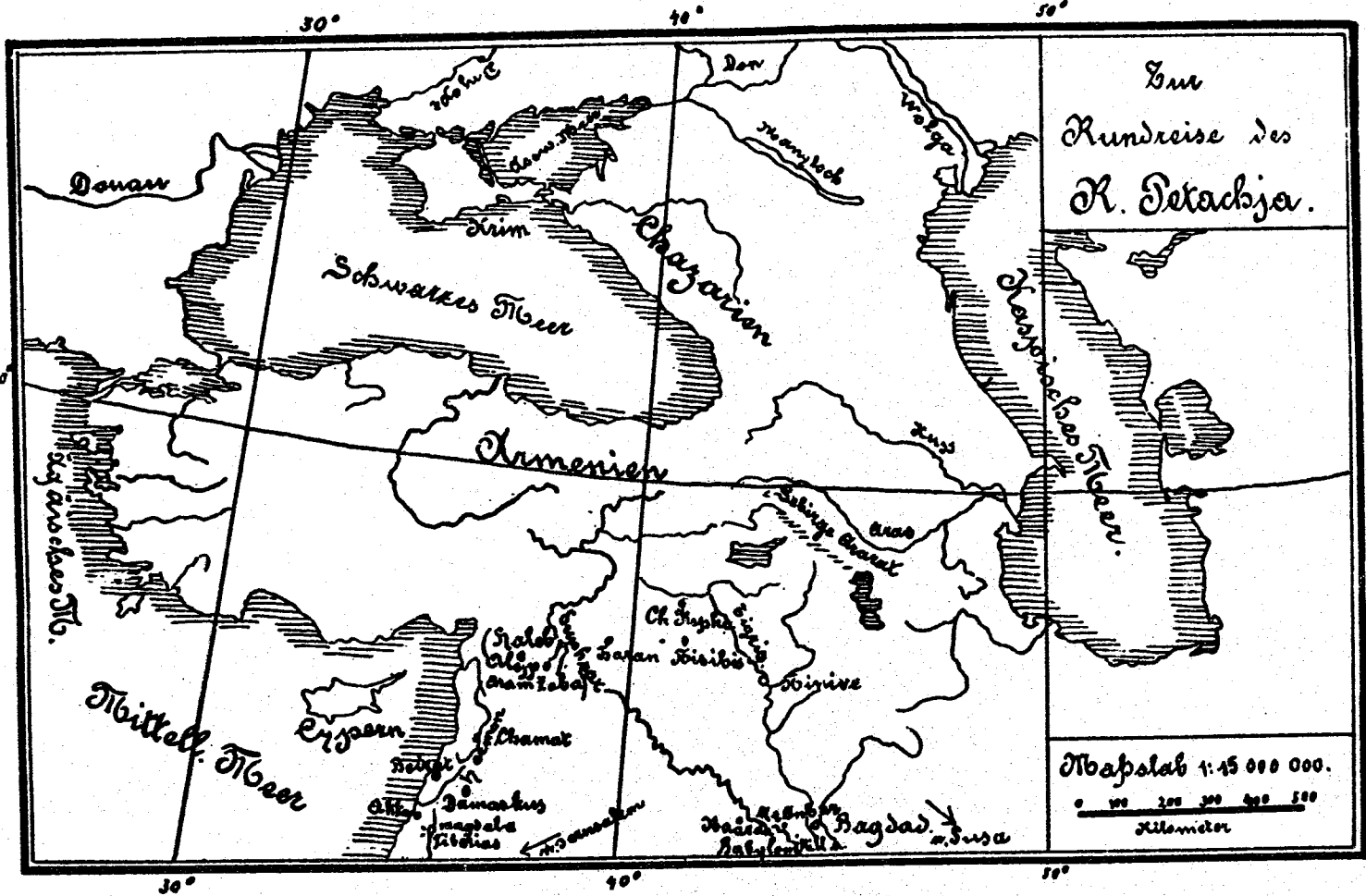
1905

Preis beider Teile: Mk. 3

Nachdruck strengstens verboten.

100 200 300

100

Zur
Rundreise des
K. Dekachja.

Maßstab 1:15 000 000.
0 100 200 300 400 500
Kilometer

הרב אלעזר הלוי דר' גרינהוט ז"ל נולד בהונגריה ביום כ"ח אייר תר"י, נסמך להוראה וכיהן כמרא דאתרא בקהילת טמשוואר משנת תרמ"ב ועד לעלייתו לארץ-ישראל בשנת תר"ץ. בארץ - ישראל שימש כמנהל בית היתומים בירושלים, עד לפטירתו ביום י"א אדר תרע"ג בפתח-תקוה, אליה עבר עם העברת בית היתומים מירושלים.

הרב דר' גרינהוט הקדיש כל חייו למחקר, לתורה ולעבודה. עמד בכתובים עם גדולי הדור, כתב והוציא לאור ספרים רבים. ספרו הגדול ב-6 חלקים, "ספר הלקוטים - לקוטי מדרשים ישנים" יצא לאור במהדורה מחודשת בימים הקרובים.

הקדמה

את ספר הסבוב אשר הו' פתחה היצאתי לאור ע"פ
כ"י יספרים שינים יאלה הם: א) ד"פ (דפים פראג) הראשון
משנת 1595 לספרם, היצאה זאת, היקרה מאד במציאות
נתנה לי על כל ימי משך עבודתי מאד עתור ספרין היה
הח' מה"א עפ"ש"ן כ"י ביי"ע, יאלה הנחתי לעיקר זילת
במקומות מעטים נמשכתי אחר כ"י אחרת, כ"י היצ"ו והיצאת
י"אנענדיל) משנת 1719 אשר השגתי בשאלה מאת הח'
כ"י"א כ"י הספקה על עקד הספרים אשר לביה"מ הרבני
בעיריב בודאפעסט ועל פיה חלקתי את הספר לפרקים למען
הקל על הקרא כשיבא לחפש בו רבר, ג) היצ' והיצאת
צאנאליני משנת 1750 אידתה דברתי גם במסעות ריב,
את היצאה הזאת היאל כ"י"ב הרב הח' פארנעס כ"י
להשיות עם הכ"י היחודי בעולם המינון בבית עקד הספרים
אשר בליפציג יהיא הנקרא אצ"ל כ"י"ל וכ"י לייפציג, יהי
מקור כל החכמי האקד' ברין על החסד אשר המיבני לעשות
עמדי ה' דפ"יא ודפ"ס אלמנאן בחסדן הפרט, ה) דפ"ז
ודפ"ס וארק"יא 1772, י) היצאת אטטענזאמער משנת תר"ד, המה"ב
הזה השתמש גם כן בדפ"יא, ו) דפ"ז ודפ"ס ירושלים משנת תרל"ב,
יב) דרכי בספר מסעות לריב כן דרכי בספר זה, במקום
שהכ"י א' ספר פליגי מיחק הצנתי ס"י כוה(ו) במקום שהם א'
שאחד מהם מיסיפוס הצנתי ס"י זה || ודפ"י כוה, (O) / מורה
שאלה אשר מיחקים קוראים המירתי כן יבן, ימה שמצאתי
זילת זה להעיר הצנתי לבד בסוף הספר.

יהנה בהעזותי הבאתי הרבה פעמים את ספר נא"י
ונלחית אי"ג את הספר בעצמי לא ראיתי ולא ידעתי כי אם מסה
שהביא הסדר הודות ממני, ועל דברתי סם שר' נרשין בעל נא"י
אינני מחבר כי אם מלקט הנני להביא לי פה עדות נאמנה על זה.

הקדמה

סדרה ערך ב"א ב"ש נא"י: ר' פתחיה צד 84:
 . . . יירדתי לתיכו מי . . . יקדם זאת המערה
 סדרתה מבחיין ובאתי למערה מבחיין . . . במי מעלות ובא
 רחבה . . . כמו אבן חלול לתוך מערה רחבה . . . בחלל
 יעל השער מינחים חתוכות הסלע יעל איתי פתח . . .
 ברזל גדולות יעבות . . . ימסם מינחים חתוכות ברזל עבים
 ייצא ריה . . . יא"א לכנים . . . ירה מערה יוצא . . .
 עם נרות והבנתו שהאבות ולא היה יכול הביא בנרות
 שם . . . שם יחבין ששם האבות.

הנה לפנינו שרי נרשון העתיק את ספיר ר' פתחיה
 ממש בלשוני אפס שהסבנו בלפי עצמי חזן מזה הלא ידעני
 שבימי המסלמים ועד היום אינם מניחים לשים איש להבנם
 בתוך המערה, כן העיד גם ר"ע מברמנדה כמי שהבאתי
 לקמן את לשוני בהשמטת הספיר המסעית, איב כיצד נכנס
 סמה בעל נא"י שחי בשנת שפ"ז בערות הסדרה ערך היא
 שפ"ז? זהו מיש שרי נרשון איננו מקורי ומכאן אתה הן
 לתר דבריו של המלקט הזה.

על דבריו אחריו שנשמתי בהערותי הנני להעיד כאן,
 לצד 17 ע"י יוחסין השלם דפוס לינדון 1310 צד 22 ע"ב
 יצד 22 ריש ע"א, והשוה עם כל הספיר שם מסעית ר"ב
 ח"א מצד 14 והלאה, לצד 27 ע"י בייחסין שם צד 10 ע"א סד
 שהביא בעין זה בשם התחכמי ייתר מתאימים דבריו עם ר'
 בניסין צד 10, לצד 22, אם דמשק ע"י מסכת עירובין דף י"ט ע"א
 א"ר לקיש יב"י, להערה 20 יש להוסיף ע"י בייחסין צד 12 סוף ע"א
 שבו: ימסם הלכנו לעיר סמה שיעית על שם יתרו הקב"ד כה יב"י.
 על פרטי שאר דבריו הנזכרים לספרנו זה כבר הויתר
 דעתי בהקדמתי האשכנזית לתרגומי ימסם תדרשנה.

והיתה השלמת עבודתי מ' סיון תרס"ה פה ירושלים תוב"ב

אלעזר הלוי ד"ר גרינהוט

(הקדמה 1)

חדושי 2) רבי פתחיה אחיו של רבינו יצחק הלבן 2)
 בעל התוספות ירחב רבינו נחמן מרינגשפירג יהיה 4) זה רבי
 פתחיה ב"מ רבינו יהודה חסיד בדמבואר בספרי, וסבב כל
 הארצות עד נהר סמכמיון וכל חירושים יניסים ונפלאות של
 הקביה שראה ישמע כתב 3) לזכרון להגיד לעמו בני ישראל 5)
 כח יגבורתו של הקביה שעשה עמנו ניסים ונפלאות בכל יום
 ייום יהשם יתברך ירחם עלינו ייקבץ נדחני מארבע כנפית
 הארץ אמן.

- 1 ר' יצו"י (רבי"ל) (חדושי) / סבוב / הרב, שם (מרענשפונג) אחיו שם
 ר' (בינו) - ר' (בינו).
- 2 שם מרענשפונג ר' ד"ס"א (זמן בשער הספר) מרענשבורג, ד' יצו"י
 (רבי"ל) (והיה - בספרו).
- 3 ד' יצו"י (רבי"ל) (ו) סבב (ר' פתחיה).
- 4 שם (ה) חדושים (ניסים) (ה) נפלאות.
- 5 ד' יצו"י (רבי"ל) (בני) / ביתן
- 6 שם (ב) - אמן / להוציא תעלומות 6) לאורה / ד"ס"א (ניסים).

- I. אלה הדברים אשר סיפר (ז) הרב רבי פתחיה שסבב כל הארצות ושב וסיפר מה שראה ושמע (א) הלך מפראג שבבוהם לפולן ומפולן לקויב שברוסיא ומרוסיא הלך בששה ימים על (ב) נהר דנפרא ומעבר הנהר התחיל ללך בארץ (10) קדר, ואין להם ספינות אלא תיפרין עשר עורות של חסוס שמחוץ ירציעה אחת בשפה סניב (11) ויוצין יהעגלית וכל המשא בתוך העירות וקישרין רצועה בשפת (12) העירות בזנבית החסוס והסוסים שמין וכן עוברין את החסוס ובארץ קדר אין אוכלין לחם אלא אורז ודחן מבושל כהלב וכלב ונבנית יחתיבת בשר משימין תחתיהן על החסוס תחת האויבף ימינעין את החסוס ימוע והבשר חם יאוכלין את הבשר, ואין הולכין בארץ קדר אלא עיי התייר יבך נשבעין אחד מבני קדר לחבורי ניעין באצבע מחט ונותן לאותו שיש ללכת עמו בדרך לבלוע הדם והוא לו כדמי וכשרי ועוד שבועה אחר ממלאין בלו נחשת של מתכת כמו פרציף ושותין שניהם המתירי יהחילק עמו 15

- 1 כ"ל (הדברים) / הסינובים / שם (אשר סיפר) / שסבב / (הרב) ר' (בני) דפ"א (רבי) / ה' / כ"ל דפ"א פתחיה
- 2 כ"ל [את] כל שם (ושב-ושמע) / כ"ל (ובתחילה) הלך
- 3 שם לפולן ומפולן שם שברוסיא ופרוסיא
- 4 שם [עד] על דפ"א דנפרא.
- 5 כ"ל (הוציאו) של) חסוס.
- 7 הוציאו רצועה ששפת
- 6 הוציאו כסין וכו', כ"ל (והוציאו) אוכלין [את הלחם (ובצ"ה)].
- 10 הוציאו האוסף ומיינעין.
- 12 כ"ל (והוציאו) (אלא) / כי אם / על.
- 13 כ"ל (הוציאו) נותן מחט באצבע[ו].
- 14 כ"ל (הוציאו) אהרן [הם] שם נחשת של מתכות.

- II י"א ישקד לי לעולם. ואין להם מלך אלא נשיאים ימשפחות, יעבר ה פתחיה את ארץ קדר לחבבה בששה עשר ימים. ויישבו אוהלים הם והם רואין למרחוק ועיניהם יפים מפני שאינם אוכלים מלח יחונים בעשבים שנותנים ריח טוב יבעלי חוצים הם ימורה את העיף בהדי דקא פרח (13) ירואין יותר ממחלק יים ומכדין ואין להם הרים אלא הכל גיא, ימהלך יים אחר (14) ארץ קדר הולך לשון ים ומפסיק בין ארץ קדר ובין ארץ כוריא. יים מנהג שרנשים מספידות ומייללת כל היום וכל הלילה את אבותיהם (15) שמתו ואת אמותיהן כך עושין עד שימיתו מבניהם אי מבנותיהם אי מן המשפחה והאחרונים מספידן (16) את הראשונים שמתו ומלמדות את בנותיהן קנה ובלילה מתאנחת ומיילאות (17) והכלבים ביבין יצועקין לקולם, יהלך (18) בשמנה ימים ובסוף ארץ כוריא שבעה עשר נהרות יסובבנהו (19) ושם מתקבצין וכל הריצה ללכת בספינה למרחוק יבא שמה ויש שם ים שמעלה סרחין גדול משם לצד אחד ילצו אחר יש ים

- 1 הוציאו נשיאים ומשפחות.
- 3 כ"ל אוהלין הם, שם רואים.
- 5 כ"ל (הוציאו) חצים שם / סורים / את (ובצ"ה).
- 7 כ"ל (הוציאו) יום אחר / (ב) ארץ
- 8 כ"ל מספידות ומייללת (הוציאו) מספידות ומייללת
- 9 הוציאו אבותך
- 10 הוציאו בן עושין.
- 11 שם מספידים דפ"א מספידין כ"ל (הוציאו) (שמתו)
- 12 הוציאו ומלמדות, שם בנותיהם שם מתאנחת ומייללת
- 13 שם וצועקים, שם בשמנה.
- 14 הוציאו נהרות הוציאו יסובבנהו כ"ל יסובבנהו הוציאו מתקבצין
- 15 הוציאו הולך, שם יבא שם 16 שם סרחן שם ישנים

שאינו מסריח והוא כמחוק יים בין שני ימים. יאם אדם עבר
 את ים על סרחון מה מיד וכשריח בא טים שמסריח לים
 שאינו מסריח ימותו. ואין הולכין אלא בשחרית נוטה לצד אחר.
 יעבר ה פתחיה בארץ תיגרסה (ט) משם והלאה
 III. מאמינים בחוקת סחמט ותורגסה נכנס בארץ אררפ. ובשמנה
 ימים הלך עד נציבין (ז) ועזב היום נבדום הרו אררפ לימין.
 יבארץ קרה אין יהודי ייש עם (ח) מינים. יאמר להם הרו פפתיה
 מה אינכם מאמינים בדברי הכמיו? אמרו בשביל שלא
 קדום אבותינו יבער שבת חותכין כל הלחם שאוכלין
 בשב יאכלין בחשך ייטבין במקום אחד כל היום יאינם
 מתפללין אלא קמורים. וכשספר להם הרו פפתיה התפילה
 שהיו יכרת המזן היה טוב בעיניהם יאמרו לא שמענו
 מעולם מה הוא תלמוד.
 IV. יבארץ אררפ הלך כהרו אררפ עד נציבין ועד עיר
 הדין (ט) כיפה ובסופי של הרו אררפ הולך ימים
 לצד שבנדי ינציבין יש קהילה גדולה וסם בית הכנסת של

- 1 הוצו ואם עבר אדם (אתו) ים
- 2 שם סרחון שם מיד מה
- 4 דפיא נסחי
- 5 כיל הוצו בחוקת כיל רפיא ותורגסה הוצו ותורגסה (נכנסו)
- 6 הוצו נציבים.
- 7 כיל הוצו אין (סם) שם (ויש) שם. שם הר(ר).
- 10 הוצו כחושך שם א/הרו
- 11 שם וכשספר שם הר(ר)
- 13 הוצו חושן כיפה (פי' חושן) רר"ש כיל ררפיא חושן כיפה וכיל
- 16 סוסרן (פי' חושן סלע גדול) כיל הוצו וכסופ(ו). שם הלך ימים
 שם גדולה (א) (סם) בית.

ר יהודה בן כתיב ושהי בתי כניסיות שבנה עורא. הסופר
 ייש באחת אבן ארובה קבועה בכיתל שהביא עמו שלקח (ט)
 מאבני בית המקדש. ומנציבין ואילך ארץ אשר. ובוריא לשון
 אחד יתורגמה לשון אחד ונתגין מס למלך יין. וקדר לשון אחר.
 V. ינציבין הלך בשמנה ימים לנינה (ט) החדשה ונדר חידקל
 עובר לפני נינה ומעבר הנהר הלך לצד אחד מהלך שלשה
 ימים היא נינה הישנה והיא שמכה וכל ארץ נינה שחורה
 בופת ובמקום (ט) העיקר של נינה שהיה היעד (ט) נהפך כסדום (ז)
 יאין בי עשב וצמח. ונינה החדשה כנגדה מעבר השני. ובנינה
 החדשה יש קהל גדול כששת (ט) אלפים ויותר ושני נשיאים
 בה (ט) אחד שמו רי דוד ואחד שמו רי שמדאל הם שני בני
 אחים ידם מזרע דוד המלך וכל אדם ניתן זדוב לשנה מגלגלות.
 מה שבא מיהודי (ט) חצו לשלמן (ט) המלך אלא שאין מלך
 קורין אותו אלא שלמן הוא המלך (ט) כבל. וחצו המס (ט)
 לנשיאי ייש להם שדות וכרמי. יאין באותן הארצות חונים וגם
 בארץ פרס ימדי יבדמשק ובכר איתן הארצות אין להם

- 1 כיל הוצו בתורה שם כניסיות
- 2 שם קבוע(ה). דיש שלקה
- 3 כיל הוצו בית (ה) מקדש.
- 4 כיל הוצו ותורגסה הוצו ונדר לשון.
- 5 כיל חדקל (עובר) /הולך/ וכן בהוציה.
- 6 שם (ו) מעבר. כיל הוצו אחר
- 7 שם ננה-ננה.
- 8 כיל הוצו ננה-וננה.
- 9 כיל הוצו ובננה.
- 12 כיל הוצו (ו) חם. כיל הוצו מגלגלות.
- 13 כיל מיהודים) שם הוצו אלא שאין קורין אותו מלך (אלא) בני אב/
- 15 הוצו לנשיאין כיל לנשיאי.

חונים אלא יש לנשיא איכלי שילחנם תלמידי חכמי רבי
 פעמים אומר לזה להתפלל ופעמי אומר לזה להתפרק. יש לנשיא
 בית הסוהר יחובש בו את הרשעים אם גוי ויהודי מתקטנים
 יחד. אם היהודים) חייב חובשי אם הישמעאל (38) חייב חובשו.
 יר פתחיה היה חולה בניגוה יאמר (34) הרופאי של המלך לא
 יחיה. ומנהג שם כל יהודי אורח שימות חצי (36) המטין לקח
 השלטון ימפני שר פתחיה היה לביש בנדים נאים אמרי
 עשיר הוא יספורי השלטן היו שם לקחת המטין בשימות,
 יאמר הרי פתחיה להעבירו כל כך חולה את הנהר חידקל
 ינהר רחב יאין עוברין אותו בספינה כי הנהר חידקל (38)
 חד יקל ומהפך הספינה אלא עושין קנים רפסודות שקי ילייש
 יעליהם המשא והאדם והמים (37) בריאים ומיד נתרפא.
 יבניניה היה פיל ואין ראשו בילט היין והוא נדיק יאיכל (38)
 בשני עגלית תכן בפעם אחת יפיו בחוה יכשחפין לאכיל
 מוציא שפתו כאמתים וכי מקבין דתכן ימכנים בפיו יכשנתהויב
 אדם לטילטן הרניה איטרים לפי זה נתחייב יהיא יקחהו

- 1 כ"ל רהוצו' שלחנם.
- 2 כ"ל רהוצו' לנה' נשיא
- 3 שם (בו) /כה/
- 4 כ"ל רהוצו' אם היהודי.
- 5 כ"ל רהוצו' בננוה. שם זאמרו הרופאים.
- 6 כ"ל רהוצו' השלטון]
- 7 כ"ל רהוצו' הר"ר]
- 8 רהוצו' בשפינה שם חרקל
- 9 כ"ל רהוצו' ול"ש.
- 10 כ"ל רהוצו' ובננוה
- 11 שם בשני עגלות.
- 12 כ"ל רהוצו' כאמתים.
- 13 כ"ל רהוצו' לשלטון הרנה. שם לפינל] שם נתחייב.

בשפתו ימשליכי למעלה ומסותו. (39) כמו שאדם עושה ביד
 כך היא עושה בשפתו ומשוניה ומפואר הוא. ועל הפיל בניין
 עיר (40) ישני עשר פרשים ערו עס (41) שריוני ומוציא שפתו
 יעלין בו בנשר (42). יבניגוד היה איש חוזה בכוכבי ושמו ר' שלמי
 יבניניה יבבל ארין אשר יבבל החכמי שאין (43) כמודו בקי
 במולות. ישאל לו ר' פתחיה מתי יבא משיח? ואמר לו כבר
 ראיתי במולות כמה פעמים ככרתי (44) אבל ר' (45) יהודה חסיד
 לא רצה לכתוב זן יחשדוהו שהיא מאמין בדברי ר' שלמה.
 יעבר את חידקל יירד כמודר המי בחמשה עשר ימים
 עד גן של ראש הישיבה. שבבבל יהולכין בחודש אחד. ומניגוה
 יאילך קהלות בבל עיר יעיר (46) ובכפר. ובא לגן אחד של
 ראש ישיבה יבגן כל מיני פירות (47) והגן גדול מאד ובו
 הידאים יפרצוה אדם להם יעשבים שלהם רחבים. ומשם הלך
 ביום אחד עד בגדת בבבל יאין אדם עולה בנהר חידקל
 מפני שחדים יעוים הם אלא בגמלים ובפרדות כיבשה וקישורין

- 1 כ"ל רהוצו' רפי"א כמו.
- 2 כ"ל רהוצו' רפי"א עב. שם שפתו
- 3 כ"ל רהוצו' ובננוה
- 4 שם ובננוה. שם (ש) אין.
- 5 כ"ל רהוצו' רפי"א [ה] חסיד
- 6 כ"ל רהוצו' לכותב[ו].
- 7 כ"ל חרקל שם רהוצו' אשר /יום/.
- 8 כ"ל רהוצו' ובננוה
- 9 שם ובא /בגן/.
- 10 כ"ל רהוצו' גדול מאד.
- 11 כ"ל רהוצו' ומשם [ומהר]
- 12 רפי"א עד בגדת.
- 13 כ"ל רהוצו' ועוים (הם) כ"ל בגמלין רהוצו' (ו) כפרדות.

הגידות אחריו הנמל.

- VIII. יבגדת היא עיר מליכה יכה חליפי השלמן הוא המלך. הגדול המושל ישלט על כל העמים ובגדת גדולה מאד ייתר ממהלך יום (א) בסוף יבחקף ייתר משלשה ימים גדולה מאד. ובעיר בגדה אלף יהודים (ב) יהולכים בסידרים (ג) ואין אדם רואה שום אשה שם ואין שום אדם הולך לבית חבירו שמא יראה אשת חבירו מיד היה אומר לי פרוץ למה באתה? אמא מכה בבדיל והוא יוצא ומדבר עמו. הם מעוטפין במליתות של צמר וציצית יהולכין בהם. וראש ישיבה בבגדת (ד) רבי שמואל הלוי בן עלי ראש ישיבה והוא שר ימלא חכמה ותורה שנכתב תורה שבעל פה וכל חכמת מצרים אין דבר נעלם ממני יידע שמות וכל התלמיד יידע בגרסא. ואין עם הארץ בכל ארץ בכל ובארץ אשר יבארץ מרי יפרם שלא ידע כל עשרים יארבעה ספרים ינקוד ודייק יחסות ויתדות כי החון אינו קורא בתורה אלא מי שיעמוד לספר תורה הוא קורא. ויש לראש הישיבה כאלפים תלמידים בפעם אחת ומכיבוו חמש מאות ויותר וכולם מבינים במיב וקודם שידעו לימדן בעיר לפני תלמידו חכמים אחרים

- 2 כ"ל הוצו"ו חלי השלמן.
- 3 כ"ל הוצו"ו מאד.
- 4 כ"ל הוצו"ו מאד.
- 5 כ"ל הוצו"ו שם (אדם) /א' (מהם).
- 7 כ"ל הוצו"ו שמא (י)ראה שם (ו)מיד
- 8 שם למה באת(ה). כ"ל הוצו"ו מעוטפים.
- 9 כ"ל הוצו"ו וצית והולכים
- 10 שם (הלוי).
- 15 כ"ל הוצו"ו מי שיעמוד כס"ת.
- 17 כ"ל הוצו"ו (כ)חמש.
- 18 כ"ל הוצו"ו (תלמידו חכמים) /לוטרים/

יכשיידעין או יביאו לפני ראש הישיבה. ורבי אלעזר היא ראש הגולה תחת ראש ישיבה. ובית גדול יש לראש הישיבה ימחופה במעולים יהיא מרכיש בגדי (א) והב יהוא יישב למעלה והתלמידים יישבים על הקרקע יהוא אימר למתורגמן ומתורגמן אומר לתלמידים והתלמידים שואלים מן המתורגמן יאם אינו יידע ישאל המתורגמן לראש הישיבה. ומתורגמן אחד אימר לצד אחד מסבת אחת ומתורגמן אחר אימר מסבת אחרת לצד אחר. וכל התלמוד בנינין. יאדר שגורסין מפרש להם.

X. 10 ישנה אחת קודם שבא רבי פתחיה מת רבי דניאל (א) ראש הגולה והוא ייתר שר מראש ישיבה ולכולם יש ספר הייחוס עד השבתים רבי דניאל היה מבית דוד. ואין המלך ניבן להם ראש הגולה אלא על פי שרי היהודי ואין שם הראיין להיות ראש גולה אלא אותם שני נשיאים מבית דוד ימקצת השרים ביחרים (ב) ברי דוד (ג) ימקצת ברבי ישראל (ד) יעדיין לא השר. והם תלמידי חכמים. ילדי דניאל הא היו לי בנים כי אם בנית ירבי (ה) שמואל יש לו ספר היחוס שלי עד שמואל (ו) הרמתי בן אלקנה ואין לי בנים

- 1 שם ובשידועים כ"ל הוצו"ו אלניקור
- 2 שם (ה)ישיבה
- 5 כ"ל הוצו"ו (ה)מתורגמן כ"ל מן (ס)תורגמן
- 6 דפ"א (ה)ישיבה.
- 10 כ"ל הוצו"ו הריז דפ"א ר' (בי) דניאל.
- 11 כ"ל הוצו"ו (ה)ישיבה שם ספר היחס
- 14 כ"ל הוצו"ו הראויים כ"ל הוצו"ו אותם
- 15 שם: ברבי דוד
- 16 כ"ל הוצו"ו (ישראל) /שמואל/
- 17 כ"ל הוצו"ו ר' (בי) שם היחס

אלא בת אחת יהיא בקיאה בקרייה יבתלמוד והיא מלמדות
 הקרייה לבחורים (60) והיא סגורה בבנין דרך הלן אחר
 יתלמידים בחין למטה ואינם דואין איתה, ובבל ארץ אשיר
 יבדמשק ובערי פרס ומדי ובארץ בבל אין להם דין ארא
 מה שמוסר ר' שמואל ראש ישיבה וניתן רשות בבל עיר
 לדין ולהודות בעיר, וחותמי הולך בכל הארצות, ובארץ ישראל
 והכל יראים ממנו, ויש לו כששים עברים משרתים שרודים
 את העם במקדות, והוקנים לאחר עמורה התלמידים שואלים
 ממני חכמות המזלות ושאר כל מיני חכמה.
 וערים גדולים (60) הם בארץ אררט ומעט יהודים, 10 XI
 שם כי מתחלה היו שם יהודים הרבה בימי קדם והרני זה
 את זה ונפרדו והלכי לערי בבל מדי ופרס, ובארץ (61) כיש
 יבארין בבל יותר מששים רבוא יהודים וכן בארץ (62)
 כיש ובארץ פרס, ובפרס שיעביר (63) גדול ליהודים וצער גדול
 לכן לא בא רבי פתחיה אלא בעיר אחת של פרס, וכל יהודי 15
 שבבבל ניתן זהב לשנה לגילגלתו לראש הישיבה כי אין
 המלך מקבל מהם מס אלא ראש הישיבה, ושלוס היהודים
 שבארץ בבל.
 והמלך שהיה קודם בימי רבי שלמה (64) אבני של

- 1 כ"ל יהוצ'ו בקיאה שם סלמרת הקיאה
- 3 כ"ל יהוצ'ו (ו) התלמידים כ"ל יהוצ'ו הוואם
- 6 כ"ל יהוצ'ו (בעיר)
- 8 כ"ל יהוצ'ו שואלים
- 9 כ"ל יהוצ'ו (רש"א) חכמת
- 14 כ"ל יהוצ'ו (בארץ כוש ו) בארין
- 15 כ"ל יהוצ'ו בא ר' בני
- 16 כ"ל יהוצ'ו והוב (יהוצ'ו השנה) לגלגלת
- 17 כ"ל יהוצ'ו (מקבל) /מקש/

רבי גניאל היה איהב את ר' שלמה מפני שהמלך היה
 מורע מחמס וראש גולה מדיד המלך, ואמי לר' שלמה הוא
 רוצה לדאות את יחוקאל הנביא שעשה ניסים ואמר לו ר'
 שלמה לא תוכל לראיתו כי קדש הוא ולא תוכל לגלות את
 קברו, אמי לו המלך הי רוצה לדעת אמי ר' שלמה והוקני 5
 אדני הנה ברוך (65) בן נריה תלמידו קבור סמיך לחצירי
 אם תחפון תגלה קברו אם תוכל לראות תלמידו יאחר כך
 תראה את רבי, הלך יקבץ כל השרים יצוה לחפור וכל מי
 שחפר בקברי של ברוך בן נריה היה נפל ומת, היה שם
 וכן אחד ישמעאל אמי למלך אמר ליהודים שיחפרו אחריי 10
 יאמרו היהודים אני יראים אמר המלך אם אתם תופסים
 תורתו של ברוך בן נריה לא יזיק לכם, כי כל ישמעאל
 שחפר נפל ומת, אמר ר' ר' שלימה תן לנו זמן שלשה ימים
 שנתענה כדי שימחול לנו, ואחר שלשה ימים חפרו היהודים
 ר' ר' הוקי, וארין של ברוך בן נריה (66) שני אבני שיש יהוא 15
 בתוך שניהם ומקצה המלית יצא סבין האבנים, אמר המלך
 אין שני מלכים ומשתמשים (67) בכתר אחר, אין נאה לצדיק
 זה להיות אצל יחוקאל אמי רוצה להביאי במקום אחר, ונשאי
 האבני שיש עם הארין יכשבא כרחוק מקבר יחוקאל מיל

- 1 כ"ל יהוצ'ו ר' (בי).
- 3 כ"ל יהוצ'ו נסים.
- 5 כ"ל יהוצ'ו אמי (לו) ר'
- 6 שם אדני (המלך) יהוצ'ו לחצרו
- 8 יהוצ'ו (ו) אחר כך שם וקבץ
- 9 כ"ל יהוצ'ו (מיד) (היה) /יהוצ'ו ופל/ (ו) מת
- 13 כ"ל יהוצ'ו נפל (ו) מת שם שלמה שם (שלשה) /כ' /
- 15 כ"ל יהוצ'ו רש"א נריה (שני) /כ' / אבני שיש (ו) הוא
- 16 כ"ל יהוצ'ו (משתמשים)

לא יכלו לזוז מסקימי (6) וכל הסיסים וכל הפרדות לא ייכלו להזוז הארץ ממקימי, יאמר ר' שלמה כאן בחר הצדיק לקבר יקברי שם את הארון ובנה עליו פלמין יפים על קברי.

XII. נתן ר' שמואל ראש ישיבה כתב יחותמי לר' פתחיה ככל מקום שיבא שם שיתירו איתי ייראי לי מקום קבירה תלמידי חכמים והצדיקים. ובארץ בבל לומדי פי רבינו סעדיה שעשה מכה (8) הקרייה ומששה (7) סדרה יפי רב האי גאון יהם קבורים תחת הר סיני (7) רבינו סעדיה ורב האי, יאמרו שכולם הר אחד משם עד הר סיני והוא קרוב לבגדת. יהלך רבי פתחיה חותם של ראש ישיבה עמו וכל שהיה מבקש היו עושין ייראים ממנו. יהלך רבי פתחיה עד עיר (7) אחר ששמה פולש מהלך יום אחד מבגדת ושם כהן השיב והכל מידים שהוא מורע אהרן מאב ואם בלי דופי ייש לי ספר ייחוס. ולפני אותה עיר קבר ובית יפה בניו עליו. ואמרו לי כי בא בתלים לאיש עשיר יהודי: אני שמי (7) ברזוק משרי יכניה (7) שהלכנו בגולה ואני צדיק יאין לך בנים יאם תבנה על קברי בית יפה יהיו לך בנים יבנה עליו בית והיו לי בנים. יעשו שאילת (7) חלום מי

- 1 כ"ל יהוצ'ו יוכלו לזוז מסקומם
- 2 כ"ל יהוצ'ו ולהיוזו/לזוז/
- 3 כ"ל יהוצ'ו שיתירו
- 4 יהוצ'ו רבניו
- 5 כ"ל יהוצ'ו (ראש ישיבה) ל' שמואל/
- 6 כ"ל יהוצ'ו פולוש
- 7 יהוצ'ו כותן. כ"ל יהוצ'ו (סודים) מעורין/
- 8 כ"ל יהוצ'ו ספר יחס
- 9 כ"ל יהוצ'ו (ש)שמי
- 10 כ"ל יהוצ'ו שאלת חלום

XIII. היא הנקבר שם יאמר אני ברזוק יאין לי שם אחר. נתן לי רבון כחמישי בחורים ברמחים ובכלי ויין יתירו אותי, כי אימה אחת אצל בבל ואין חוששין על המלך. יהם במדבר ונקראין (7) הרמים על שם שגזולים וחומסים (7) מכל אומה, יפניהם כעשב גרונא ואין מאמינים אלא (7) באלוה יחוקאל יבן (7) קוראין לי כל הישמעאלים, והוא כמהלך יום או חצי יום מבגדת (7) וקברי של יחוקאל כמדבר וישנו ביד החרמים יהעיר (7) קרובה (8) כמיל לקבר וביד היהודים המפתחות, יסביב לקבר יחוקאל מוקפת חומה ועיר גדולה וחצר גדול יהחיסה אין שער אלא שער קפן וקצר והיהודים פותחין השער יכנסין בו על ידיהם ועל רגליהם כי נמוך הוא, ובחג המכות באין כל הארצות שמה והפתח מרחיב ומנביה מארץ את עצמי עד שנכנסין בו עם הגמלים ובאים שם (8) בעישים אלף אי כשמינים אלף יהודים לכר מישמעאלים. יעישין סוכת בחצירו של יחוקאל ואחר כך מקמין הפתח כבתחלה יביום האים יניתנין גדרים ונדבות על קברי, יכל מי שעקר אי עקרה אי בהסתי עקרה נידר ימתפלל על קברי, יאמרו רבי פתחיה שהיה רשר אחד סיסיא ינתעקרה

- 1 כ"ל יהוצ'ו ינדאום יהוצ'ו/חומסים (ושומסים)
- 2 כ"ל יהוצ'ו ארא באה
- 3 כ"ל יהוצ'ו קוראים
- 4 כ"ל יהוצ'ו למיל לקבר כ"ל יהוצ'ו המפתחות
- 5 יהוצ'ו ובאין
- 6 כ"ל יהוצ'ו כששים (אלף)
- 7 שם כחצרו
- 8 כ"ל יהוצ'ו כבתחילה
- 9 כ"ל יהוצ'ו וכל מי (שהוא) עקר

יהיה ⁸²) כמחלק ארבעה ימים מקבר יחזקאל יגדר אם תרד
 הסימא יתן הילך ליחזקאל יאחר ימים ולדה וראה כי היא
 טוב יחטל עליו ולא נתנו ליחזקאל וברח לו הילך של הסימא
 מעצמו יבגס לתוך חצירו של יחזקאל יתרחב השער עד
 שנכנס. והיה השר מחפש בכל מקום הסים ולא מצא. ⁸³)
 שם אל לבי יאמר בשביל שנדרתייה לתת ליחזקאל הצדיק ⁸⁴)
 הלך שם ימצאו שם ורצה להוציא ולא יכול כי הפתח נסוד.
 אמר היהודי איני על ⁸⁵) חנם שנכנס הנה שמא נדרתה
 אותה לצדיק? יהודה לו יאמר נדרתי לו ימה אעשה שאיציאני?
 אמר היהודי קח כסף ושים על קברי אם תשים שיווי
 ייצא הסימ. נתן הכסף מעט מעט עד שנתן שיווי עד שנתרחב
 הפתח ויצא

ור פתחיה הלך על קבר יחזקאל והביא בידו זהב
 XIV. יגרענין של זהב יפלי מידו הגרענין ואמר אריני יחזקאל
 לכבידך באתי יפלי ממני הגרענין ונאבדו בכך מקום שהם
 יהיו שלה. יהיה נראה בעיניו רחוק ממני כמו כיכב ⁸⁶) היה
 סבר שמא אבן טיבה ⁸⁷) ראה יהלך ימצא הגרענין ונתנם

- 1 כ"ל יהוצי' והיתה שם ארבעה ימים
- 3 כ"ל יהוצי' הולך
- 4 שם חצרו
- 6 כ"ל יהוצי' נכר ש[שם] אל
- 8 כ"ל יהוצי' (אלא) על חנם רדפי'וא איני על חנם
- 10 כ"ל יהוצי' שיווי
- 11 כ"ל יהוצי' שיווי
- 14 כ"ל יהוצי' ונפל (ו)מידו
- 15 שם ויפלו ממנו
- 16 כ"ל יהוצי' שהן יהיו. שם כוכב וכן בדפי'א. כ"ל יהוצי' וזהויה.
- 17 כ"ל יהוצי' סבור שם טוביה) הלך וראה וסבא

על קבר יחזקאל. יכל ישמעאל שהילך לאותו מקום ⁸⁸) ששם
 מחמט הדיך דרך קבר יחזקאל יניתן מתנה יגדבה ליחזקאל
 יגדר ומתפלל יאמר אריניני יחזקאל אם אשוב אתן לך כך
 יכן. ידרך מדבר הילכים שם בארבעים יום ומי שזרע בדרך
 הילך בעשרה ימים מקבר יחזקאל עד נהר ⁸⁹) סמבטיון. יכל
 מי שריצה ללכת בארץ מרחקים מפקיד כיסו או שום חפץ
 ליחזקאל יאמר אריניני יחזקאל שמור לי חפץ זה עד שאשוב.
 יאל תניח לקחתי שום אדם אלא יורשיו וכמה כוסים של
 ממין מינחים שם שנקביו לפי שכמה שנים מינחים שם. והיו
 שם ספרים ורצה להוציא אחד מן ⁹⁰) הרקים אחד מן הספרים.
 ילא היה יכול כי אחותו יסורין ועירורין. לכן ⁹¹) מתפארים כר
 העולם מיחזקאל. יכל מי שלא ראה בניין פלמין שלי הגדול
 על קברו לא ראה בניין יפה מעולם. יבפנים ⁹²) מחופה זהב
 יעל הקבר סיד גביה כאדם יעד הסוד סביב ועל גביו בניין
 של ארו מיוחד יעין לא ראה ריגמתי. ייש לו חלונים שאדם
 מבטום ראשי ומתפלל ימעלה עשוי כיפה גדולה של זהב

- 1 כ"ל יהוצי' אזהיה) הולך. שם (לאותו מקום ששם) / על קבר /
- 2 שם הדיך. שם ונתן
- 3 כ"ל יהוצי' ואומר
- 6 כ"ל יהוצי' הילך בארץ
- 10 כ"ל יהוצי' ספרים (זהויה) / רוצה / כ"ל יהוצי' להוציא שם (אחד מן הספרים)
- 11 שם יסורים כ"ל יהוצי' וקורון רדפי' לכן כתייראים
- 12 כ"ל יהוצי' בנין
- 13 כ"ל יהוצי' רדפי'א בנין
- 14 דפי'א באדם. כ"ל יהוצי' בנין
- 15 כ"ל יהוצי' חלונות
- 16 שם ולמעלה עשה

ימעילי יפי מקפיי מבפני יכלי זכיות בתוכי יפה מאד
 ישלשי נרות של שמן זית דולקי שם יימם לילה יקנין סן
 המתנות שניתנן שם השמן זית ימדליקן עליו כשרשים נרות.
 ייש ממונים על המתנות שניתנים על קברו כמאזים פרנסים
 זה ממונה אחר זה, ימאיתי מסין שניתנן על קברי מתקנים
 בית הכנסת שצריך תקון ימשיאין בו (בו) יתומים ייתומת
 ימפרנסין התלמידים שאין להם כפה להתפרנס—יכבדה
 יש שלשה בתו כנסית לבד מאתה שבנה הניאר
 במקום שעמד המלאך מעטת היאר מזה אחר ימזה אחר כמי
 שכתוב בספר הניאל (99)

5
10
15

ובהיות רבי פתחיה על קבר יחזקאל ראה בביתו עיף
 שפניו כפני אדם והיה הפרנס השיער מצטער יאמר מסורה
 בדיני מאכותינו יתופסים כך כל בית שזה העיף נמצא בו
 יתי חרב, וראה כשרצה העיף לצאת סן החלין נהפך העיף
 ימת ישמח הפרנס השיער מאד יאמר מאחר שמת העיף נהפך
 הגורה, יאמר ראש הישיבה לר' פתחיה שכיוי קדם היה
 עמיד של אש על קבר יחזקאל אלא שבאי בה פריצים

- 2 כ"ל הוצו"ו דפ"א נרות דפ"א דולקי הוצו"ו וקונים
- 3 שם שנותנים הוצו"ו נרות דפ"א בשלשים נרות
- 4 כ"ל הוצו"ו פרנסין
- 5 שם שנותנים
- 8 כ"ל הוצו"ו (לבד מאתה) / מכיה הכנסת/
- 9 כ"ל הוצו"ו (על (ס)) שפת
- 11 כ"ל הוצו"ו ר' (בי)
- 12 שם ככני אדם
- 13 כ"ל הוצו"ו (ותופסים כך)
- 14 הוצו"ו ס (i) החלון
- 15 כ"ל הוצו"ו כבוד (של)

יחלילה שהיו באים בחג הכיכות להגל בשמינים אלף יהו
 בנייהם אנשים שאינם מהיגנים ונסתלקה עמיד האש, ובאותו
 חצר עישין סכות יאצל בית קברו.

XV.

ינהר פרת ינהר (94) כבר נופלין זה בזה יניכרים, ימעבר
 נהר פרת כמיל נגד קבר יחזקאל קבר (95) חנניה מישאל
 יעזריה יכל אחר לבד יעזרא (96) הסופר, יחזר וכו' בשני
 ימים (97) עד נהרדעי יהעיר כמהלך שלשה ימים יהכל חרב,
 יבקצה העיר יש (98) קהילה, יהראה חיתם של ראש ישיבה
 יהראי לו (99) כנישתא דשב יתיב, ישלש חומותיה מאבנים
 יחומת מערבית על נהר פרת יכל החומה אין לה לא אבן
 ילא לבנה אלא הכל מעפר שהביא עמו יכניה ואין נג
 לאותו בית הכנסת בו הכל חרב, יאמרו לו היהודים שכלילה
 היאין עמיד אש ייצא משם יתולך עד קבר בדוק שכתבנו (100)
 לעיל, יחזר לשם וכו' עיר ששמה (101) סילי, ושם קברי
 של ר' מאיר חנקי הוא ר' מאיר (102) המתני, ויש לפני העיר אצל
 הנהר שדה ימאיתי שדה יש הקבר ילהנה (103) הפרת רבה לעלות

5
10
15

- 1 הוצו"ו וחללוהו
- 2 דפ"א ששינם מהוננים, כ"ל הוצו"ו ונסתלק(ה)
- 3 שם בית (ה)קברו(ת)
- 4 דפ"א (במעוה) כבר.
- 5 כ"ל הוצו"ו (ל)נהר פרת
- 9 הוצו"ו והראה לו דפ"א כנישתא
- 10 הוצו"ו מערבית(ת) כ"ל הוצו"ו (ו)כל החומה
- 13 הוצו"ו רואים כ"ל הוצו"ו (והולך)
- 15 כ"ל הוצו"ו (חנקי) דפ"א הוא (הוא) ר'
- 16 כ"ל הוצו"ו (הנהר) /הסיס/ כ"ל הוצו"ו ובאותו (ה)שדה
 שם רבה על קברו לעלות

על קברו ילקחי מן הממון שנדרין היהודים יישמעאלים
 יבני עיר עליו סביב לקברו ומגדלים בתוך המי ובית יפה על קברו.
 יישמעאלים קירין אותו חניק מפני שפעם אחת בא השולטן
 יחמד אבן אחד במעלית שעילין כי לקברו יכלילה בא
 אליו ר' מאיר כחלים יתפס איתי בגרונו ירצה לחנקי יאמר
 לי דמה גזלת אבן שלי ? וכי אינך יודע שצדיק ואהוב
 למקו אינו ? או בקש ממני מחילה, אמר לא אעשה עד
 שתשאנה אתה בעצמך על כתפך לעין כל ותאמר רשעתי
 שנולתי אוני הצדיק. למחר נשא האבן על כתפיו לעין כל
 יחזיר את האבן למקומה יאמר רשעתי שנולתי אוני הצדיק.
 יראים ממני הישמעאלים ימשתחיים שם על קברו ינתנין
 לי מתנות ונדרים אם יחזרו בשלום נתינין 100) כך וכך.
 יבבל מקום שר' פתחיה הראה חיהם של ראש ישיבה מיד
 ייצאים עמי ברמחים יסתירין אותי-ימקבר יחוקאל עד קבר
 ברוך בן נריה רחיק מיל ומקבר ברוך בן נריה עד קבר
 נחים 100) האלקישי כארבע פרסאות 100) ובנתיים באמצע
 קבר של אבא אריבא 100) וקברו ארוך שמנה עשר אמות יחמשה

5
10
15

- 3 כ"ל יהוצ'ו אותו חנוק כ"ל יהוצ'ו השולטן
- (ו) חמד, ד'פוי(השולטן) /הפחה/
- 4 כ"ל יהוצ'ו אבן אחת
- 5 יהוצ'ו (בגרונו ירצה) ר'ר'ו'י (ותפס-לחנקו)
- 6 כ"ל יהוצ'ו שאני צדיק ואהוב למקום
- 9 כ"ל יהוצ'ו (למחר-הצדיק).
- 12 כ"ל יהוצ'ו ר'פ'י נתנין
- 13 כ"ל יהוצ'ו והישיבה
- 14 שם (עמו)
- 16 כ"ל ובנתים יהוצ'ו ובנתים
- 17 כ"ל יהוצ'ו אמה וחמשה

מן האמוראים קברים שם ירחיים שעשה רבא
 לתלמודי היא שם בלא מים יהיו מוחנין בו בימי' וביה
 יפה עליו ייש רהם מסורת שיודעים קברו דגביא'ם ואמוראים
 חמש מאות יחמשים במנין שריים. וכשיש קדולה סמוך
 לקבר של צדיק אחר פורשים כלו מילת על הקבר וכשרחיקים
 משם פורשין עליו 100) מהרצת על הקבר שאין בית עליו יער
 ריב הקברים שעליו בגר או מחלצת נחש כרוך תחת המחצלת
 ששומר הקבר יאמרים לי בשתגביה המחצלת שמור מן
 הנחש. יראש ישיבה כתב לי מי הם איתן האמוראים 100)
 שקברים שם ושכה 100) הכתב בביהם והוא בא מביהם
 הנה 100) וספר 100) כל מה שהלך סבדים הכל למורחיו של
 עילם ביהם מורח לדינגטפירג ריביא מורח לפולן-100) ומשם
 פנה למורה הלך בששה ימי עד קברו של אדינני עורא
 הסיפר. יאמרו בימי קדם היה קברו של עורא הסיפר 100)
 נשבר יבא היעה אחד יראה תל יישן עליו בא לי בתיים
 אמר לישולטן אני עורא הסיפר שיקחני עי ירי יהודים ישימיני

5
10
15

- 3 כ"ל סבורות
- 4 כ"ל יהוצ'ו כמנין שרי'ם
- 5 ד'צריא מלה
- 6 ד'צוי מחצלה
- 7 כ"ל יהוצ'ו המחלצת וכן דפוא.
- 8 שם המחלצת
- 9 כ"ל יהוצ'ו (הישיבה)
- 11 כ"ל יהוצ'ו וספר שם סביהם.
- 12 שם ביהם כ"ל יהוצ'ו לרענגשפורג שם לפולן
- 13 שם פונה
- 15 כ"ל יהוצ'ו (ובא) /והיה/
- 16 יהוצ'ו וישמיני

במקום פלוגי יאם לאי כל בני עמי ימיתו. לא חיש לאותי דבר ומתו הרבה הביאי יהודים יחפרי בככיר והיה (115) באבני שיש ועל השיש לוח חקוק עליו אני עזרא הסיפר וקברוהו במקום שאמר לרועה יעשה פלמין על (116) קברי. ובשעת אחד עשר עמוד (117) האש יוצא מקברי עד לרקיע שעה אחד עשר ביום ישעת שתיים עשר יהולכין שלשה אי ארבע פרסאות מאור של העמיד ושעה (118) ראשונה בלילה גם נראה וכל הישמעאלים משהחיים שם (119) ידמפתחות ביד היהודים מן הבתים אשר על הקברים. יהודים לוקחין הגדלים מחלקין להשיא יתומים ויתומות יתלמידים ונתו כנסיות של עניים.

XVI. יקדם שהלך לקברי של עזרא הלך בשמנה ימים לשיטן הכירה יאקא (120) כי אלא שני יהודים צבעים והראה חיהם של ראש ישיבה ידראו לו את ארונו של דניאל מתחלה היה קביר בצד אחד ובאותו צד היה בכל הארץ שיבע גדי (121) והצלחה יברכה והיו בעבר הגדר בצד האחר אומרים בשביל

- 2 כ"ל יהוצ'ו והיו ב' אבני שיש, דמרא והיה באבנו, דמ'ו דמ'ו באבני
- 3 יהוצ'ו אני עזרא הסופר
- 4 כ"ל יהוצ'ו ובשעה י"א שם (האש)
- 5 כ"ל יהוצ'ו שעה י"א ביום ושעה י"ב שם שלש(ה)
- 6 כ"ל יהוצ'ו גם נראה בשעה ראשונה של לילה
- 7 שם (וכל שם שמה)
- 8 שם והמפתחות מן הבתים שלל הקברים. (המה) ביד(ו)
- 9 שם לוקחים שם (ומחלקין להשיא) למשיאין/ (בהם)
- 10 כ"ל יהוצ'ו (צבעים)
- 11 שם (הישיבה שם והראה
- 12 כ"ל יהוצ'ו (ובאותו צד) (ו)היה (בכל הארץ)

שאין הצדיק קבור בחלקינו לפיכך אין ארצינו מבורכת. והיו מלחמות גדולים (121) תדיר ביניהם וגזלו אילו הארון וגם חזרי וגזלו אילו עד שבאו זקנים ועשו פשרה ביניהם. ולקח הארון ונעשו עמודי ברזל גבוהי בתוך הגדר ותלו עליהם הארון בשלשלאות של ברזל. והארון הוא נחשת קלל והוא באמצע הגדר. והארון עשר אמות גבוה מן המים ורואין איתי למרחוק כזכוכית יפה, ואמרו היהודים כל (122) ספינה שהולכת תחת הארון אם הם זכאין ילכו לשלום אם לאו המבע במים. ויראים לעבור שם. יאמרו לו שתחת ארונו יש דגים נזמים של זהב באוניהם. והיו לא עבר תחת ארנו אלא עמד על שפת (123) ודאה הארון.

יחור לבגרת ודראו לו נמלא פרחא (124) רנמך הוא ידלוי דקן וכשחפץ אדם לרכיב קשרו עליו שלא יפול. והרוכב סהלך מה שהיה אדם הולך בחמשה עשר יום הולך נמלא פרחא ביום. ויותר היה יכול לרכיב אלא שאין אדם יכול לסביל. יברגע אחד סדלג מיל, ודראו (125) לו שערי בגרת השערים גבוהים קי אמות ורוחב י אמות של נחושת קלל

- 1 כ"ל יהוצ'ו בחלקנו
- 2 כ"ל יהוצ'ו אלו שם (ו)גם
- 3 שם אלו וגזלו
- 4 כ"ל יהוצ'ו (הארון)
- 5 יהוצ'ו בהולכה
- 6 כ"ל יהוצ'ו שפת(ו).
- 7 כ"ל יהוצ'ו והראה לו שם פירחא
- 8 כ"ל יהוצ'ו מה (ש)אדם (שהיה) שם ימים.
- 9 כ"ל יהוצ'ו פירחא ביום (אחד) שם (ה)אדם
- 10 כ"ל יהוצ'ו והראה לו שם (ה)בגרת
- 11 שם ורחבו י אמות

ימצייר שאין אדם יודע לעשות דינמתו, ימסמר אחר נפל אין
 אימן שיידע לתקיע בני מסמר, ימתחילה היו סיסים נרתעים
 לאחוריהם מפני שריאים וזהו נחישת הסיסים נראי להסיסים
 ברצים לקראתם יבורחים, (12) ולקחו חומץ יהרתחו ושפכו על
 השערים העביר זהב של קלל בשביל הסיסים שיכנסו, ינראי
 למעלה מעט שלא נשפך החומץ עליה, והשערים האלו משערו
 ורישלים הם.

ראש ישיבה יש לי כששים (13) עבדים ימי שלא יעשה
 במהרה הציוי יכתי יוראים ממנו, יהוא צדיק ועניי ימרא
 תורה ילבוש בנדי זהב וצבענין כמלך, יפלטין שלו בודיעת
 של מילת כמלך.

[הלך בשני ימים מבבל עד קצה ככל הישנה יהנה (14) XVII]
 ביתי של נביכדנצר הרשע הרב כולי ואצל ביתו עמד יבתי
 של דניאל כאלו חדש יבמקום מושבו של דניאל אבן יש
 יבמקום רגלי שייש, יאבן אחד למעלה שהספר מינה עליי

- 1 כ"ל (הוצו"ו יודע) יכול/ שם נפל (מוסמנו)
- 2 שם (שודק כ"ל (הוצו"ו בני (אותו), שם היה (המוסום)
- 3 שם לאחוריהם (כשרואין) שם שרואין שם נחשה שם נראים
- 4 (הוצו"ו וברחונם)
- 5 כ"ל (הוצו"ו ונראה למעלה
- 7 שם (הם)
- 8 כ"ל (הוצו"ו (הוישיבה שם (כששים) /כסה/דפ"ו יעשו
- 9 הוצו"ו הציוי יכותו
- 10 שם ולבוש בנדי
- 12 כ"ל (הוצו"ו (כשני) /כ/
- 13 שם (הרשע)
- 14 כ"ל (הוצו"ו (הוא) חדש
- 15 שם שיש

שכתב משם, יבביתל שבין דניאל לבית נביכדנצר חלין קמן
 שהיה משליך (15) בני בתבים; ומעלות למטה שהיו יושבים
 לפניו שלשים חכמים כשרים ואצל מקום מושבו לימינו תקועה
 אבן ואמרו מסורת בודינו ששם בלי בית המקדש טמונים,
 יפעם אחת באי שלמוני להפור מפני שהוגד להם יבשלקחו
 האבן נפלו מתים לפיכך לא לקחו כלום משם, ייצא מאותו
 חדר ישיצא מן (16) הפתח העליוהו בעיבי החומה במדרגינת
 עד (17) בעילתיה שהיו (18) מתפלל בו דניאל, הפתח מיטה שמכוין
 כנגד ורישלים יכך באיבנות נעשה שלא היה יכיר אדם
 להנידו. יחזר ואמר לא ראה אשה כל זמן שהיה בבבל מפני
 שמכיסות יצניעותה הן, וכל אחד ואחד יש לו מקוה בחצירו
 ילא יתפלל עד שיטבול, והולכי דרכים שם הולכי בלילה
 מפני החסימות יבימות החורף גידל הכל לשם, ובחורף לשם
 כימות הקיץ בכאן, ומלאכתם מרובה בלילה, וככל ממש עולם
 אחר, יעסקדם בתורה ייראה שמים ואף הישמעארים נאמנים,
 יבשחרר הילך לשם נותן הסחורה בבית אחד יהולך לו

- 6 כ"ל (הוצו"ו ויצאנו)
- 7 דפ"ו (דפ"ו מן המספתן) כ"ל (הוצו"ו חדר (שיצא-הפתח) (העליוהו)
- 8 הוצו"ו ועד) בעלתיה שם וכן כ"ל שמכוון (כ)נגד
- 9 שם באיבנות (אדם)
- 10 כ"ל (הוצו"ו (ש)לא
- 11 שם כהצרו /ואינו מתפלל/
- 12 שם שמה) דפ"ו (ל)שם,
- 13 כ"ל (הוצו"ו גודל דפ"ו גדל כ"ל (הוצו"ו דפ"ו דפ"ו (וכהורף לשם)
- 14 כ"ל (הוצו"ו כוכב)מות שם (ס)רובם
- 16 כ"ל (הוצו"ו וכשנה)סוחר

ימביאין הסחורה בכל מקום על השייקים אם היצים לתת כמו שדיבור הסוחר דרו טוב יאם לאי יראי הסחורה לכל התגרים, יאם יואה שיתקדקל ימכור איתה הכל בנאמנות.

XVIII. יכבבל יש שלשים עניי בתו בנסיות לבד משל דניאל.

5 יאין חון לשם ולמי שמציה ראש ישיבה יתפלל אחר אימר ביחוד מאה (100) ברבות יעינין אחריו אמן יאחר כך יעמיד אחר ייאמר ברוך שאמר בקול רם ייעמוד אחר ייאמר כל (100) השבחות ימסייעים איתו הקהל יקולו נשמע המעלה מכולם כדו ישרא ימחדו יחבל אחריו, יאמר ישתבח קדם יישע יאהיב (100) מתפלל, יחולקים התפילה לבמה הניים. 10 ירא ידבר אדם עם חבירו בבית הכנסת, יעימדים בתרבות יחבל בתו מנעלים בבית הכנסת יחיפים, יכשומדין (100) יעינין בנינין מראה להם ראש ישיבה באצבעי ידם מבינים דואך הוא הנינין, ייש בחדר שיש לו קול נעים יאמר מופיה בקול נעים, בחורו של מיעד אימרים מזמורים בכרו שיר שיש להם מסורת באיזה ניגונים, (100) יש להם (100) עשור עשר ניגונים יאל השמינית שמונה ניגונים יעל כל מזמור יש במה

1	בי"ל הוצו"ו (אותה) (ה)סחורה
2	שם שדבר הוצו"ו (ה)ר' (י)
5	בי"ל הוצו"ו שיצוה ראש (ה)ישיבה [להתפלל /מתפלל/] בי"ל אחר
	הוצו"ו אחרי
7	שם אחר
8	בי"ל הוצו"ו ומסייעין אותו
11	שם א'רם)
12	בי"ל הוצו"ו וכשלוסדים
13	ומזיקים (עצמם) שם (ה)ישיבה באצבע(ו) והם) [ו]מבינים
15	בי"ל הוצו"ו [ה]מזמורים
16	שם (להם) מסורות באיזה[ו] שם (עשור)

ניגונים, ייש להם מסורת במזמור (100) אחד כמה יש כי ניגונים ומישך לבמה ניגונים במישך אחת, יכשהיה הדר פתחיה בעילתיה דנביאך הראי לו נוב אריות עמוק מאד יכבשן האש חצוי מלא מים ימי שיש לו חילי קדחת, ריחין ישיבל כי ימתרפא, ועיד כשהיה בבגדת (100) ראה שלוחים של מלכי (100) 5 משך כי מוני רחוקה משם במהלך עשרת ימים והארין מישך עד הרו חושך, מעבר (100) להרו חושך בני יגרב (100) בן רכב, ירשבעה מלכי מטך בא מלאך בחלום שינוחי התוהם יחיקותיהם יאם לאי יחריבו את ארצם יתפסו בתורת משה בן עמרם, ינשתרו עד שהתחיל המלאך לשחת את ארצם ינתניירו מלכי משך וכל ארצם ישלחו לראש הישיבה שיטלח להם תלמידו חכמים וכל מי שהיא עני הולך לשם ללמדם יאת בניהם התורה ותלמוד בבלי, (100) ימארין מצרים הולכים תלמידים ללמדם, יהוא ראה השלוחים גם (100) הולכי לקבר יחוקאל כששמעי הניסים ימתפללים שם גענים, 15 יאמר הרי פתחיה כי הרו אררש (100) מבבל מהלך חמשה ימים יהרו אררש גביהם ודר אחד גביה ילמעלה ממנו ארבע

1	בי"ל הוצו"ו (ויש להם-אחת)
2	בי"ל הוצו"ו (ה)ר'
5	בי"ל הוצו"ו (הוא) מתרפא
6	שם עשרה
8	ד'פז"ו (ולשבעה-וכל ארצם), בי"ל הוצו"ו שינוחי
9	שם (אנו) שם ויתפשו
11	בי"ל הוצו"ו (ה)ישיבה
13	שם (ה)תלמוד
14	בי"ל הוצו"ו (ה)תלמידים ללמוד, בי"ל הלכי הוצו"ו הולכי
	שם בקבר
16	בי"ל הוצו"ו ה'ר' (כי) /שהרי/ אררש (רחוק)

הרים (147) שנים כנגד שנים ונכנסה התיבה של נח בין איתן
 ההרים ולא יכלה לצאת מהם ואין התיבה לשם כי נדקבה
 אלא ההרים מלאים קמשינים ועשבים וכשירד המל עליהם
 יורד מן עליהם וחם (148) השמש ונמסו ימי שמלקמן בלילה
 אם היא ממתין היה נימים אלא ליקחין המן עם הקמשינים (149)
 ועם העשבים ויחיתכון איתו כי (150) קשה הם מאד והוא
 לבן כשלג העשבים והקמשינים מאד מרים וכשמבשרין
 איתם עם המן יהיו מתוקין מדבש ימכה מיני מתוקה ואם
 היו מבשרין איתו בלא קמשינים מה (151) שירד על האבנים
 אברין היו מתפרדת מרים מתוקה והוא כגרענין קבנים
 יתנו לאכיל מעט נמס בפיו והיה מתוק יכנס בכל אבריו
 ולא היה יכויל לסביל המתוקה.

XIX. יבשהלק ר' פתחיה על קבר יחזקאל ראה מנרה של
 דור (152) הפלגה יבילי נפל והוא הר גביה מאד תר עיהם.
 יחזקאל לפני הרב-יהמלך (153) שהיה בימי הכי שלמה אביו

- 1 כ"ל יהוצ'ו (ה) תיבת (של) נח.
- 2 כ"ל יהוצ'ו (סהם) / משה / שם (ל) שם (כי) / א-א /
- 3 כ"ל יהוצ'ו (אלא) (ו) ההרים
- 4 שם ירה מן
- 5 כ"ל יהוצ'ו (היה) / הוא / שם עם
- 6 כ"ל יהוצ'ו ועם שם אותם שם קשים
- 7 כ"ל יהוצ'ו מאוד שם וכשמבשרים
- 9 כ"ל יהוצ'ו אותם שם (סה-האבנים)
- 10 כ"ל יהוצ'ו (ה) מתוקה והם כגרענינים
- 11 שם ונתנו (לו)
- 13 כ"ל יהוצ'ו (ראה)
- 14 שם (ו) כולו / שם (מאד)
- 15 שם ר' (כי)

של רבי דניאל ראש גילה כשראה הנינה שיצא מקבר ברוך
 בן נריה ושלתי נראה מעט בין שני אבני שיש יפה ויחר
 גדול הלך לעיר- (154) ששם קבר והקרדיו לראיתי בקברי הנה
 הוא פגר מוכס (155) ונרקב וריח רע עולה (156) מקברו שלא
 היה אדם יכול לסביל ואמר לכל עמו הוא שאין ממשית לא
 (נקרדיו) ולא כדתייהם הואים שברוך בן נריה שלם ושלתי
 ייצא מקברו והוא תלמיד לנביא; והישמעאלים שהיו חופרין
 היו סתים ויהודים לא היוקו לכך ידע שהיהודים תופסים
 תורה של ברוך בן נריה. ולא הספיק לגייר (157) הוא וכל עמי
 עד שמת ונתבטלה הגזירה שרצה לגייר וכל עמי.

XX. יעזרא המיפר בסוף (158) ארץ בבל וכשעמד עני האש
 על קברו אין ריאתו הבית אשר בניו עליו מפני ויהר שעליו
 עד קברו ואחוריה עינתיה דניאל פרדם נאה והתמרים
 עדיין עומדים והבאר שלי ימי שדוה לשם מעט היה מבין
 השנים כי קרוב הוא ללשוננו או להתרגם בגין (159) דרוך
 דרך לחים הוא לחם כבשר בקר. ובארץ ישמעאל גדל הוהב

- 2 כ"ל יהוצ'ו שיש
- 4 שם בוכה שם (ו) רוחו
- 5 יהוצ'ו שאהין
- 8 כ"ל יהוצ'ו ידענו
- 9 שם תורה של
- 10 יהוצ'ו נתבטל(ה)
- 11 כ"ל יהוצ'ו וכשעמד עני ד'פ'ו וכשעמד וכן דמוי
- 12 כ"ל יהוצ'ו (שליו) על
- 13 שם ואחוריה(ה)
- 14 שם (ו) [[הבאר שם (ל) שם
- 15 כ"ל יהוצ'ו דרוך
- 16 שם (הוא) לחם (בשר בקר)

בנישנים בלילה היאן זרבי ימסממן עישין סופן בארין
כאפי או בסוד ילמחר כאן יליקטון העשבין שיהם ערין.
הזוהבים מציים השם ויש להם זהב הרבה.

יחור פניו למערב ⁽¹⁰⁾ יחורו לנגינה ימנינה לנגיבין השם
בית הננסת שבנה עזרא יעל ⁽¹¹⁾ האבן חקק עזרא הסיפר. וזרר
חקק יזארם נהרים, שני נהרים, ⁽¹²⁾ ויש בנישין משמנה ⁽¹³⁾
כאן יחורו, ומשם חפפת זכר הערים העיר. שמש יבמה ימיר
חקק מן הו יאין עירק לכתוב, ומשם חרוב ⁽¹⁴⁾ הוא ארם
עירב יחבר מרין איתה הרב ⁽¹⁵⁾ כי ביה הו צאני זה אכיהם
אבני ימערות ייחדות מן חרר שמשם היה מישים ינגינים
הרבן יחקק למשק הוא עיר גדולה יחקק של מצרים מיש
עירת, ויש ⁽¹⁶⁾ מעשרת אלפים יהודים נשיא להם ראש ישיבה
הו עזרא מלא יודעה כי סמני רבי שמואל ראש ישיבה מבבל,
יחמשק ארין טובה בתוך נגות יפרדסים יסלניית נבירים שמהם
מקדתי מים יכריכות נהרות, מאה, והמים טובים מאד יכר
מני פירות מנדים השם, יאימרום הושמעארום אם גן עדן
בארין אז המשק גן עדן יאם בשמים הוא אז המשק יעמד

- 1 שם ימסממן (העושיין) (בארין)
- 3 כ"ל הוציאו (ההזוהבים) שם (השם)
- 4 שם הנגה
- 5 כ"ל הוציאו צורך
- 9 שם בהר הזה
- 11 הוציאו סערי
- 12 שם ישיבה (שלהם)
- 13 כ"ל הוציאו (רבי שמואל) שם (הושיבה)
- 15 שם מאוד
- 16 שם (ומנדים)
- 17 כ"ל הוציאו המשק (הוא חגן)

כנגדי בארין מלמטה, ימי שהולך למשק רואה הר שער לעדרין
זהר חרמין זהר הלכנו, וכארין סיחין ועונג אין כי עשב יצמה
במהפכת סדים ועמידה, וראה קבר ארוך שמינופ אמה יאמרו
שהיא קבר של שם בן נתן, אבל היהודים לא אמרו זה.
ילסרויא כמחלק ⁽¹⁰⁾ עשרום יים - ועבר הורן ממערכה כמי
שאמרו ⁽¹¹⁾ ממערת פמיום -

XLI

יבא לטבריויא ⁽¹²⁾ ושם קהילה, יגם בארין ישראל יש
קהלות אלא שאין מהם אלא כמאה או כמאתיים או ⁽¹³⁾ בני מאות,
יבטבריא בית ⁽¹⁴⁾ הננסת שבנה יהושע בן נון, יבצפירי
רבינו ⁽¹⁵⁾ הקדיש קבור שם זריח טוב ייצא מקברו, יבשרחוקים
מול מקברו מרוחין הריח הטוב הוציא מקברו, יכל קברות
ארין ישראל בנישין ילא של בבל לפי שבבבל מים מציים
יאין יכילין לחפיר מערת עסיקת, ימזרע של ר' יש ⁽¹⁶⁾
בחור ישמיו ר' נהוראי ויש לו בן ישמיו ר' יהודה על שם ר'
יהודה הנשיא, ויש לו ספר הויחוס עד ר' זרבי נהוראי ריפא
ימובר בשמים בשוק יבניו לפניו בחניתי ומכוסין שלא וראו לכאן
יבכאן, והוא תלמוד חכם יצדק, יבטבריא וציפירי וכל ⁽¹⁷⁾ ערים

- 5 כ"ל הוציאו ב' ימים, שם ועובר
- 7 שם לטבריה שם (ו)גם
- 8 כ"ל הוציאו בהם שם או כש'
- 9 שם ובטבריה (יש)
- 11 כ"ל הוציאו (כל) קברים (של)
- 12 כ"ל רש"א וכן רש"י ככוסין הוציאו נבוכין כ"ל הוציאו (לפי)
לפי זה בבל
- 13 שם ואינם יכולים שם (של) רבי
- 14 כ"ל הוציאו (על-שם-יהודה).
- 15 שם הוחס, שם זר' (בי)
- 17 שם ובטבריא שם (ה)ערים

שכמישור גליל התחתון לפי שאינן בהרים— וראה איש
 ישפרעם שהיה רבן גמליאל במקום סנהדרין יבעכו יש (הו)
 יהודין יבוכנה וזו יש מעיין שניכע כל ששהימים וכשבת אפילו
 מיפה אחת אין בו יבגליל התחתון יש מערה יכפני הוא
 רחבה יבנות מצד הו אחד מערה של שמיא תלמודיו ימצד
 אהו הילל תלמודיו יכאמצע הו המערה אכן שיקעת אכן
 נהרה הלילה כמו כום יכנס כבית קיבולה כארבעים סאה
 יייתה יכשבאין שם בני אדם הגנים יראי האכן מלאה מים
 יפם ייהין דיו ימתפלל יבקש מה שירצה יאין האכן
 חזרה כחת בי אין באין המו מן הקדקע אלא נעשה אם
 אדם הגן הוא יאדם שאינו הגן לא יראה המים יאם ישאכי
 מן האכן אלף כרו מים הא תהיה חסודה אלא מלאה
 כהווייתו יאין הו המים ניבעין.

יהיך לגליל העליון יהוא גו עימר בהרים יחיים XXXII

- 1 כ"ל הוצו' (שמישור) / סביבותיהם / (בגליל יש רפי בהרים) / הם כמישור /
- 2 שם רבן
- 3 כ"ל הוצו' יהודי שם (ובוכנה) / יכעכו / הוצו' (שהיה) /
- 4 כ"ל הוצו' (מיפה) שם (אין) / לא / (כמצא) / כי
- 5 שם רחב(ה)
- 6 כ"ל הוצו' (שוקעת אכן)
- 7 שם קבולה
- 8 שם (סנה) (כני אדם) / אנשים / שם יראה האכן מלאים
- 10 כ"ל הוצו' באיפ שם נעשו / (כבוד) (אם) /
- 11 שם (הוא) שם (ול) אדם שאינו שם יראו שם ישאכו
- 12 שם כוים] שם יהיה כ"ל הוצו' חסר .
- 13 שם כהווייתו (ואין — נוכעין).
- 14 שם (והוא) / עימר /

נתאי (הו) הארבלו בארבל וחר נעש גביה מאד ויהר נעש
 קביר עיבדיה הנביא ורחוק ממנו נתאי הארבלו בארבל וחר
 נעש גביה מאד ויהר עשוי מעלות שעילוי בו יכאמצע (הו)
 החר יהישע בן נין קביר יאצלו כלב בן יפינה יאצלם ניכע
 מעיין מום שמיים מן החר יכנוים היכולת (הו) נעים אצל
 קברום יכל בניין ארין ישראל של אבנים ואת הכול אחד
 ניכרת פסיעה אחת כאדם הפוסע בשלג כך ניכר יזי הוא
 שדרך בה המלאך יתגעש ארין ישראל לאחר מית יהושע.

יאמר ה פתחיה שכל ארין ישראל כמהלך גי ימים—
 יהיך משם למקום קבר (הו) יינה בן אמיתו (הו) יהיכל יפה
 בני ערו ייש אצלו פרדם יכל מוני פירות שם ישומר
 הפרדם הוא גוי כשבאי גיים שם אין נתן להם מאימה מן
 הפירות יכשהודים כאין לשם מקבלו כסבר פנים יפית יאומר
 להם יינה בן אמיתו יהודי הוה לבר דאוי לכם משנה ומאכילין
 את היהודי יכא על קבר רחל האפרת מהלך (הו) חצי יים

- 1 שם נתאי שם ובהר נעש
- 2 שם (רחוק— בארבל)
- 3 שם מאד (והחר) / ועליון בו כמעלות שעשון בהר /
- 5 כ"ל הוצו' וכנויים דפ"י (נעים)
- 6 כ"ל הוצו' (הקברים)
- 7 שם ניכר(ה) שם (כך ניכר) וזהו
- 9 כ"ל הוצו' (הוא) כמהלך
- 10 שם אמתי
- 12 שם יוכשבאו גיים שמה] אינו שם לו סלום
- 13 שם באים כ"ל הוצו' מקבל (אותם) דפ"א מפפ"ל כסבר
 דפ"י מקבלם
- 14 כ"ל הוצו' אמתי שם ומאכילין
- 15 שם (ע) לקבר

מירושלים ועל קבר אחד עשר אבנים כנגד (185) אחד עשר שבטים לפי שעדיין לא נולד בנימן אלא בצאת נפשה. אין שם אבן כנגדה והם שייש ואבן של יעקב שיש אחד והוא על כולם ונדילה הוא מאד משוי הרבה בני אדם ומשם מיל אחד יש כומרים ילקחו את האבן הנדילה מעל הקבר יקבעו איתה בבנין עיו ולמחר ראי אותה על הקבר כאשר כבתחילה בן עשי כמה פעמים ימנעו מלקחתה עיר. יחקיק על האבן יעקב. וראה (186) האבן שעל הבאר אצל חרן ארבעים בני אדם אין מוזין איתו. והבאר עמוק בשלש מאות אמה אין מים מצייץ שם—הלך לירושלים ואין שם אלא ר' אברהם הצבע והוא נותן מס הרבה למלך שמניח שם. והראה לי הר היותים. וראה (187) שהמעזיבה (188) רצפה גביה שלשה ועשרים אמות והוא רחבה והיכל נאה שם שבנה ישמעאלים בימי קדם בשמותה ירושלים ביד הישמעאלים יבאי פריצים והלשינו למך הישמעאלים ואמר זקן אחד יש בינינו שידוע מקום היכל העזרה ודחק איתי המלך עד

- 1 שם קברה) שם (כנגד) /כמניין/ י"א
- 2 שם שבטין שם בנימין
- 3 כ"ל (הוצו"ו) (אין—כנגד) שם שיש שם והוא
- 4 שם הוא מאד משא
- 5 שם (ויש)נו שם
- 6 שם אותו כבנין שם אותו
- 7 כ"ל (הוצו"ו) (ב)בתחילה שם מלקתו
- 9 שם כש' אמות (ו)אין
- 11 שם והראו לו הר היותים
- 12 שם ריצפה
- 13 שם ג' (ועשרים) שם שבנו
- 14 כ"ל (הוצו"ו) (הישמעאלים) (15) דצו"ו (ובאו—וכל ארץ)

שהראה לו. והמלך היה אוהב יהודים ואמר אני רוצה לבנות היכל שם יבא יתפללו בו כי אם יהודים יבנה היכל מאבן) שיש בנין נאה מאבני שיש אדומים ודוקים יכל מיני מראה. יבאי ניום ישמי בו צלמים והיו נופלים יקבעו הצלם בעיני הכותל אבל בבית קדשי הקדשים לא היה (היה) יכיל לעמיד. ידחק מטם השיחה (189) והשיח מצד אחד והשפיטל שהענינים שם מצד אחר. והארץ מבוקעת ונקרא גיא בן הנום ישם בית קבורת שלהם. יכל ארץ ישראל כמהלך ג' ימים.

XXIII.

יראה ים המלח יסדים יעמורה ואין בו עשב. ונציב (190) מלח אמר שלא ראה ימינו בעולם. וגם (191) האבנים שהעמיד הישע לא ראה—הלך לחברון (192) והנה על המערה היכל גדיה שבנה אברהם אבינו ייש בו אבנים גדולות שבעה יעשרים או שמינה יעשרים לראש פינה יכל אחת במי שבעים אמות. יתן למי שמפתח בידו של המערה זהב להביאו לבית קברו אבית. ופתח לו והנה על הפתח צלם יני ביכין (193) בפנים יאמרו היהודים שבעכי הוחר כי שמו ג' פגרים בתחילה

- 2 שם יתפללו) בו כי אם) /שם ארץ/ שם (ה)היכל מאבני
- 3 הוצו"ו נאה דצו"ו מאבני שיש בנין נאה כ"ל (הוצו"ו) מן) אבני
- 6 כ"ל (הוצו"ו) (ורחק—אחד) דצו"ו ורחוק שם והשיחה כ"ל (הוצו"ו) השפיטל
- 7 דצ"א דצו"ו משוקעת כ"ל (הוצו"ו) הנום
- 9 שם (ו)סדוב
- 11 שם (הנה) /וראה/
- 13 הוצו"ו לכל (אחת)
- 14 שם יכיל (ה)מפתח כ"ל (הוצו"ו) זהב להביאו) (אמת)
- ל) בית) קברו
- 15 כ"ל כוכים (הוצו"ו) כוכבין
- 16 שם שם בתחילה

המערה יאמרום הם האבות יאנום. ישומר המערה אמר לי
הם, והוסיף לי עדין זהוב להכניסי למערה יפתח לי יאמר
מעולם לא הנחתי שום גוי ליכנס בזה השער, והביא גרות
והכניסי בפנים ירד במעלות יקדם זאת המערה מבחיץ (194)
ירדי בחמשה עשר מעלות יבא לתוך מערה רחבה מאד
5 יבאמצע המערה פתח בקרקע יהקרקע כולי סלע וכול המערות
הם בחלל (195) הסלע יעל איתו פתח שבאמצע מנחמים חתוכית
ברזל עבים ביותר יאין אדם יכול לעשות כזה אם לא מלאכות
שמים, ורוח סערה ייצא מן הנקבים שבין ברזל לברזל ילא
10 היה יכול לבא בגריות שם יהבין ששם האבות והתפלל שם,
יבשדיה שיהא על פי המערה היה רוח סערה ייצא ימשלכי
לאחוריי—יבירושלם יש שער יקורין לי שער (196) חמשים איתו
השער מסודא אבנים וסיד יאין שום יהודי רשאי לבא שמה
יכל שכן גוי יפעם אחת רצונו הגיים להכירוןן ילפתח
15 השער ונתרעשה ארץ ישראל יהתה מהומה בעיר עד שחרלן.

- 1 שם במערה ואסרו
- 2 שם עור (יין) שם זהב שם שם להכניס(ו)
- 3 שם (ל)שום כ"ל (הוצו"ו) גרות
- 4 שם (ל)קודם
- 5 שם מאד
- 6 שם כולה סלע שם וכל המערות
- 7 כ"ל (הוצו"ו) (מונחים)
- 8 שם (מלאכות) (כירי/)
- 10 שם לבוא שם שם(ה)
- 11 דפוי שוהה כ"ל (הוצו"ו) שוהה
- 12 שם (וקורין) לו) /ושמן
- 13 שם (ה)שער שם יהודי וכ"ש גוי רשאינן
- 14 כ"ל (הוצו"ו) דפוי (רפוי) רצו (האחרון) (הגונים) כ"ל להסירנן

יש מסירת ביד היהודים שדרך איתה שער נלחה השכינה
יבי עתיד לשוב, יהיא סגון כנגד הר הותים והר הותים
נמוך ממני יהעמד כהר הותים ריאהו; ועמדו (197) גלוי
ביום ההוא על הר הותים; עין בעין (198) יראו בשוב יי ציין
5 דרך אותו שער, ימתפללן שם,—ימגדל דוד קיים.
יבדמשק חוץ לעיר (199) ישיבת כתי בנסיות אחת
שבנה אלישע יאחת שבנה רבי אלעזר בן עזריה
יבאמצע בית הכנסת גדולה ובה מתפללן,—כאלוני (200) ממרא
ברחוק משם יישב זקן אחד וכשבא רבי פתחיה לשם נמה הזקן
10 רמות יציה לבני להראות לרבי פתחיה העץ (201) שנשעני כי
המלאכים, יבראה לו זית אחד יפה ינחלק לשלשה חלקים
יאבן שיש באמצע וקבלה בידם כשישבו המלאכים נחלק העץ
השלשה חלקים שכל אחד נשען על עץ אחד וישבו על האבן
יפירות העץ מתוקים מאד, יאצל העץ (202) באדה של שרה
15 והמים מתוקים יצלולים מאד, יאצל זכאר אוהל שרה יאצל
ממרא מישור ומצדי האחד כמאה אצות מבאדה של שרה
עד באדי של אברהם אבינו ימים ימים מאד, יהראי לי (203)

- 1 כ"ל (הוצו"ו) בידו) שם אותו (ה)שער
- 2 שם (ב)נגד שם הותים שם הותים
- 6 כ"ל (הוצו"ו) (חוץ לעיר) ישיבת)
- 7 שם ר' (ב) אלעזר
- 8 שם (ב)אמצע—הכנסת (היא) גדולה
- 9 שם (ב)רחוק שם ר' (ב) דפ"א נמה
- 10 (הוצו"ו) לדי(בי)
- 12 כ"ל (הוצו"ו) וש)כשישבו
- 13 שם (נשען) /ישב/ כ"ל (הוצו"ו) (וישבו על האבן)
- 15 שם (והמים) /ומיםיה/ שם וצלולין (מאד) ו)אצל שם אהל
- 16 שם ומצדו האחרת 17 שם עד באדה שם ומימיו

אבן שמונה יעשרים אמת שנימול עליו אברהם אבינו.
 יאמר הזקן הנה הוא הילך לעולמי יאמי משקר ונשבע שפעם
 אחת בעים כיפיר ראה מלאך שה אש וסיסי של אש אצל
 בארה של שרה יהיה מתפלל שם. - יבארץ וין יש להם גלות
 גדול ומשיעבדים בניפס. ייש בחורים בקיאים בשמות
 ימשיעיים (204) השדים שמשתנים להם בעבדים. ייש מהם
 קהילות רבים שארץ ישראל אינה יכולה לשאת אם היו
 עליה. - יבכפר עיזא יינה בן אמתי (205) קבור יבבצרה של ככל
 עורה (206) הסיפר. ירבי (207) הנינא בנדתא שבתוב
 בתלמיד הוא מבגדת עיר הגדולה שבתוב לעיל. (208) יבבבל
 אין אבן אלא הכל של לבנים.

תמו דברי הר' פתחיה אחיו של הרב רבי
 יצחק הלבן בעל התוספות ושל הרב
 רבי נחמן מריגינשפורק זצ"ל.

- 1 כי"ל הוצו"ו כח' אמות
- 2 שם ונשבע / והנר בשבועה /
- 3 שם כפור שם (של) אש
- 4 הוצו"ו יש גלות להם גדול
- 5 שם משעבדים בניפס
- 6 ד"פ דפ"א השרים כי"ל הוצו"ו דפ"ו השדים
- 7 כי"ל הוצו"ו לשאת אותם
- 8 שם אמתי דפ"א וכנ"י שלפנינו אמתי כי"ל הוצו"ו ובבצרה
- 9 הוצו"ו ובנדתא (כי"ל בבגדת
- 10 הוצו"ו בתלמוד (בבגדת) הוא (ב)בגדת (ה)עיר
- 11 כי"ל הוצו"ו אבנים.
- 12 כי"ל הוצו"ו (ה)ר' שם ר(ב)י
- 13 שם ר(ב)י שם מרגנש פורג (זצ"ל)

הערות

(1) מלת הקדמה ליתא בספרים. (2) בד"פ כתוב בשער הספר:
 סבוב הרב רבי פתחיה מריגינשפורק והרושים ונסים ונסלאות שראה
 בארצות רבות הקרובים והרחוקים והיה זה הרב רבי פתחי' בימי
 רבינו יהודה חסיד ע"כ ומעבר לשער מזה כתובה ההקדמה שלפנינו.
 בדפ"א הנעתק מד"פ נרפסה גם ההקדמה הזאת בשער הספר. בשלהי
 העמוד. והנה כנ"ל והוצו"ו משונה הרבה נוסח ההקדמה הזאת.
 אולם כפי שהעיר החכם פארגעס היתה חסרה בכ"י זה בעצם
 ובראשונה ונתוספה לפי דעתו אחר זמן ע"י וואגענזויל בעצמו. אך
 בחיות כי לא בנוסח האחר נוסח השני ע"כ עלינו לומר שוואגענזויל
 השתמש גם בכ"י אחר אשר סמנו היה יכול להעתיק את ההקדמה הזאת
 כי לולא כן לא נמצא פתרון על השאלה: מאין לקח אותה הוא?
 ובאמת יותר נכון כי הוצו"ו ע"כ נמשכתי אחריה בתרגומי. והח'
 אטענזאסער שהגיה את נ"י וואגענזויל העיקר לא ידעתי מדוע
 השמיט את ההקדמה הזאת מכך ידע. (3) מתלמידו ר"ת ז"ל
 ומבא בחוספ' יבמות ה' ע"כ דה"פ ואכתי; עוד שם י"א
 עמוד ב'; בתובות דף ר"ח ע"כ ובבבלי ע"כ. והרב
 ז"ל בר דורבולו מובא במחזור ויטרי (הוצאת סקיצו נרדמים)
 צד 243 כתי' וכשכאתי אצל הרב רב יצחק בר יעקב הלבן כבהם
 בעיר פרנא נוסיתו לו שבן שאלוני ברוסייא וכן השכתי וכו' ועיין
 יצו"ת ר"ח אור זרוע סי' כ"ו ועיין גם ספר הישר לר"ת (הוצאת
 סקיצו נרדמים) צד 174 אות ז'. ובדברי ר"י בר דורבולו ע"י מה
 יכתה' החכם עפשטיין נ"י כפ"ע לחת' בראן וקויפמאן לשנת 1897
 צד 307. (4) לא ידעתי מדוע נקט ר"י חסיד ולא ר"ת ובאמת כנ"ל
 ליתא ע"כ נראה שנתוסף מאת המדפיס הראשון ע"י בסמך.
 (5) נראה שר"פ הביא כמו דוב או עכ"ס מקצת דבריו בכתב. ע"י

כספך. ¹⁶ המדפים מרים מוסף: הוצאתי מעלומה לאורה כאשר
 כצאתי כספו ישן נושן. אם נחלתי בן לא"א משה ו"ל מק"ק
 נוישיון ע"כ. השמים את המלים: והוציא מעלומה לאורה, כאשר
 נמצאים עוד בכ"ל, והם אותן כלפי עצמו. ¹⁷ מלה "ספר" פותרת
 למלת "כתב" הזכרון, הכתובה לעיל בהקדמה ע"כ יותר נכונה
 ע"י כ"ל. ¹⁸ ע"כ יותר נכון כנ"ל בש"ל אפס שכן צ"ל: ובתחילה
 הלך וסרעגשפורג הפראג ומפראג ע"י העדה התרגומי האשכנזי.
¹⁹ כ"ל נ"ל ע"י על והנה מסוף דבריו משמע שלא הלך על המים
 אלא עבר את המים ע"כ נ"ל כ"ל נכונה מאד אפס שסלת על יש
 המחקר מן הכתב. או אפשר שצ"ל: עד על [שפת] ואטטענואסער
 שסתק מלת עד לא הבין את הדברים כראוי. ²⁰ הכוונה עד התצי
 האי קרים, ואולם בראשונה הונח השם הזה על ארץ ערב, בן יתרגם
 הסיועם ל"ב"ע, קדר [בראשית כ"ה, י"ג]: ערב וכן בתרגום לישע"י
 מ"ב י"א: ציוחין יתבין מדבר ערבאי ועוד שם מ' ו', קדר: ערבאי
 ולא ידעתי מדוע תרגם ליתוקאל כ"ל, כ"א: נבט, ועיון ערוך ערך
 נבר ובמזיך שם ועוד געונואום באוצר המרים שלו ערך נכוות
 וע"י גם עששיון בהערותי לאלרד הדני צד מ"ו אות ה' מ"ש
 ככוונת קדר אשר השתמש בה אלדר הדני ושם הביא גם את דברי
 ה"פ, ואפשר שחונת השם קדר לארץ קרים על שם שפסיכה היא
 לים השחר וקדר הוראתו נ"ב שחר. ²¹ נראה שצ"ל יישבין, בני
 אדם) וכו' ואטטענואסער שבש את הספרים לרא צורך. ²² הני'
 משלימות זו את זו וצ"ל שבשפת, ²³ הני' "וסורה" הוא בטעות
 כי הכל בלשון רבים נאמר, ובמלת "וסבורין" הכוונה: את מה
 שרואים ואטטענואסער קלקה במקום שהיה לו התקן. ²⁴ הני'
 שלפנינו אינה נכונה כי אחר החוקר במהלך יום אחד מן ארץ קדר
 או אפשר לומר שלשון הים כפסיק בין הארץ, "ההוא" וכן כוריא
 ע"כ לתת משפט הקדומה הני' כ"ל והוצ"ל הכוונה: כי אורה ישון
 הים ההורך בארץ קדר הוא שהיך יום אחר יום תרגומי הרא

כאטטענואסער ולשון הים הזה נקרא בלשונם שטראסע פאן קערטש
 וקערטש היא ערוין מן האי קרים. ¹⁵ הסופר הזה לא שמר את
 חוקי הלשון, ובמקום אבותיך בהוצ"ו צ"ל אבותיהן. ¹⁶ צ"ל מספירין.
¹⁷ שבש נפל בכל הנסחאות וצ"ל ומיללות. ¹⁸ צ"ל בשמנה בני
 הוצ"ו. ¹⁹ כבר ראינו שהסופר לא שמר את חוקי הלשון ע"כ אין
 מקום לרכיזי אטטענואסער וכתנם שבש את הספרים. ²⁰ הוצ"ו מוטעה
 כראשה ועד סופה וע"י בהערותי לתרגומי צד ²¹ וואנענוויל
 נשתכש במובן מלה פשוטה כזו כאשר העיר גם ה' אטטענואסער.
²² ע"י פינסקער לקוטי קדמוניות צד ²³ סוכא כרה"י להח' גראטין
 ח"ד צד ²⁴ אחר מלת כיפה כתוב: פי' חוסן סלע גדול
 ובאמת בצ"ל פי' חוסן [כיפה] סלע גדול כי כיפה בארמית הוראתו
 סלע, אבל כל זה אינו מגוף הספר ע"כ נתתי לו מקום בין יתר
 שינוי הנוסחאות, ומקום העיר נמצא רשום בהמפה אשר לחלק השני
 מספרו זה. ²⁵ ד"פ בטעות שלקה, וע"י סדר הדורות ערך ר"ו בין
 בתורא שב' בשם נא"ו: בעיר נציב כהכ"נ של ריב"ב ובסוף ערך
 נ"א ש"ע כת' בשמו: בעיר נציב שם כהכ"נ של ריב"ב וב' בית
 הכנסת של קורא כ"י הכל כמו שלפנינו, הנך רואה שמחבר זה לקח
 דבריו מר"פ ובמו שהוכחנו זה גם במ"א. ²⁶ היא עיר מוצל
 עין ר"י בנימין ח"ב צד ²⁷ יהלאה, ²⁸ ד"פ בטעות העיקר.
²⁹ נראה שצ"ל העיר, ³⁰ בראשית י"ב, כ"ד. ³¹ ע"י ר"ב
 צד ³² דוד שהי עוד בימי ר' יהודה כ"ר שלמה אל הריו
 [ע"י תחכמוני שער מ"ו] היה את"כ הריש גלותא, וע"י גראטין הקרה
 י צד ³³ צ"ל מיהודים] כנ"ל כ"ל. ³⁴ ע"י דניאל ב, מ"ו.
³⁵ ר"ל בגדר. ³⁶ ע"י ר"ב ח"ב צד ³⁷ וצד ³⁸ אטטענואסער
 שבש נ"ב את הספר ושבוש עלה בידו. ³⁹ צ"ל ואמרו כנ"ל שאר
 הספרים וכ"ל. ⁴⁰ לא ידעתי מה עלה על דעת אטטענואסער
 לשבש את הנוסח ג"כ. ⁴¹ ע"י רש"י ו"ל הוצאת בקרלינער נ"י
 לבראשית ב' ו"ד. ⁴² ע"י כתובות דף ע"ו ע"ב. ⁴³ צ"ל כשתי.

(56) צ"ל כמו (40) בדרך הגוססה דבר, וסיבנו, "מנדל" בה כך גדול בעיר. (41) לפנינו נפל מ"ס בדפוס וכתוב עם תחת עם. (42) סדום לשון יש כאן וכצ"ל ומוציא שפתו, "בגשר" ועולין בו. ולתנם הנה אמטקנומסקר. (43) צ"ל אין בני שאר הספרים. (44) כך הני בכל הספרים ואמטקנומסקר כתב טעמו בכדורו. (45) ע"י בהקרותי לתרגומי מ"ש מזה. לפ"ד ברור הדבר שלא ל"ו הוא הכותב את הספר הזה כי כדאי הוא על עצמו לא היה כותב, "החסיד". (46) צ"ל ובכל ספר וכפר או ובספרים (47) בדפ"א במסעות והקן. (48) צ"ל באורך, ונראה שר"ש כתב מדה נדחה על פי השערה והוא על פי הכלל: "כל שיש ברחבו טעם יש בחוקו ג' מסחים" ומטעם זה חזר וכופל את המלים גדולה מאד. (49) המספר הזה נמצא גם אצל ר' בנימין ע"ש במקומו. (50) לפנינו נפל מ"ס בדפוס וכתוב בסודרים. (51) ע"י ספר מסעות לר"ב ח"א צד 50. ונרמין ח"ו הערה 4, צד 459. ועששיון במ"ע לבראן וקופטאן השנת 1896. צד 511 וצד 512. (52) ע"י נרמין שם צד 289. (53) ע"י ספר מסעות לר"ב שם שם. (54) צ"ל בר' וע"י לעיל צד ה'. (55) ע"י נרמין שם צד 160. (56) צ"ל שמואל כדלעיל צד ה' (57) היינו בן יעל. (58) ש"א א'. (59) והיא--כבנין הוא מאמר סגור והכוונה: והיא מלפני הקרייה לבחורים (והיא סגורה בבנין) דרך חלון וכו' ואמטקנומסקר לא הבין יפה. (60) צ"ל גדולות. (61) ע"י בהקרותי לתרגומי מ"ש מזה. (62) זה כבר נאמר לעיל מזה ובאמת "כני"ל והוצו"ו ליתא ונראה או שצ"ל: והלכו לעריי בכל מדי ופרס ולאך כוש, ובארץ בכל וכו' או שבאמת שיש למחוק בארץ כוש שנית סן הכתב ובתרגומי נמשכתי בזה אחר כיו"ל. (63) ע"י מסעות לר"ב ח"א צד 71. (64) את הדברים האלה מביא בעה סדר הדרווח בקרך ג"א ש"נ בשם נא"י וכבר הוכחתי כי המחבר הנה שאב מסבוב ר"ש ומסמכות ר"ב גם יחד. (65) ירמיה לייב, מ"ו. (66) צ"ל שתי. (67) הוספתי ע"ש כיו"ל והוצו"ו. (68) צ"ל מסקום בני כיו"ל

ההוצו"ו או הנייה להיוו במקום לווז וכן תרגמתי. (69) ע"י נרמין בדה"י שלו ח"ד הערה כ' צד 385. (70) ר"ל ששה סדרי משנה. (71) בסדר הדרווח ערך ב"א תס"ח ב': בסדר סין עיר סונטובי אצלו הר סיני והר חורב... ואצל ה"ס נקבר רבינו סעריה גאון רבינו האי גאון וברגלי הר חורב סערת אליהו והר קטן עומד שם ששם שבר משה הלוחות, ולצד מורה לה"ס הר נקרא הר אכורי ע"כ. את הדברי' האלה לקח מספר נא"י כמו שגרשם שם אצלו. וזה לשון בעל חבת ירושלים [נרפס בירושלם שנת תר"ד, אשר בתכרו, הרב סו"ה חיים הורוויץ ז"ל חי בקרוב לזמן הזה] דף ו' ע"ב סו' ירוז' סין [ונקרא טראבלוס בב' רגוש] כנו"ש שלהי פרק ו' מביא המסוק [בראשית ו', י"ז] ובנען ילד גו' ואת הערקו, ואת הסיני, ועל סיני תרגם רבינו סערי' ז"ל [ואל טרבולסין] [לפנינו טרבולסין] [בפרק ו'א בת' וז"ל ואל דרום הר ההר על שפת היס לכמו שני ימים היא עיר גדולה ושמה כלשון תורה סי' טראבלוס אל שאם יבן מסוק לה ערקא לא שנו שם ועל שניהם אמ' הכתו' את הערקו ואת הסיני וכו' ע"ש הנה מבוואר כי לבעל נא"י נתחלף לו סין בסיני, ולפי הנדאה לקח בעל נא"י את דבריו שהביא הסדה"ר בשמו מרבו פתחיה ולא התבונן בהם ביאות, אולם גם עליו קשה כי סין [טראבלוס-טריפולין] הוא רחוק מבגדת ור' פתחיה כת': והוא קרוב לבגדת, ובאמת לפי קבלת ר' בנימין [ופלא שבעל חבת ירושלים מביאו שם ולא הרגיש בסתירה ואת] במסעות שלו ח"א צד 61 קבר ה"ג הוא במתא מחסוא ע"ש. ואין להאריך כאן יותר. (72) צ"ל אחת. (73) צ"ל ששמי. (74) ירמיה מ"ו, כ'. (75) ע"י בני הח"כ לספר יצירה דפוס מנטובה שכ"ב דף ע' [צ"ל ע"ח] מ"ש בענין שאלת חלום. (76) סלת קרבות והוראתה נבב-נבבים. (77) בן גם גי כיו"ל אולם הוצו"ו גור' ושומסים ולפ"ד היא העוקר כי מה טעם הסלת, אומה' כאן, מכה אדם היה לו לומר, ועוד, "את' היה לו לומר ביחס הפעולה ע"ב יותר נכון לנרום ושומסים כמובן, "עקראמסקן"

קמו ככתב. ⁽¹¹³⁾ הכונה או סגנון או סגנון יחזקאל, כי קבר
 נורא רחוק שם משעה ימים עליו וי בנימין על ⁽¹¹⁴⁾ ועד לקמן.
⁽¹¹⁵⁾ כל זה הוא בעל סדר הדורות בשם גלילי א"י ק"ש ערך ג"א
 ש"ק. ⁽¹¹⁶⁾ ע"י ב"י אבני שיש, ⁽¹¹⁷⁾ ע"י סדה"ר שם ש"א, ⁽¹¹⁸⁾ בדפדפי
 ובשעה אחר עשר, וזה"ל יוצא מקברו, שינוי את לשון ר"ג וכן
 לא יקשה. ⁽¹¹⁹⁾ כלומר הרבון לאורו כי כדל"ה גם כן נראה, אולם
 הרבון מסודר לפנינו. ⁽¹²⁰⁾ ר"ל על הקבר ולא לעמוד האש.
⁽¹²¹⁾ רצוני בטרם יע"י בתעניתו לתרומתי האשכנזי. ⁽¹²²⁾ אשכנזאסער
 הנה גדולות אסנו ר"ג ג"א שם יקו הלשון בראוי, ובעיקר הרב ע"י
 גרמן ח"ו צד ⁽¹²³⁾ וזהו הדורות ערך ג"א ש"ק. ⁽¹²⁴⁾ ע"י סדה"ר
 ש"א. ⁽¹²⁵⁾ חסר סתם הנהר. ⁽¹²⁶⁾ ע"י מסכת סכות ה' ע"ב ועוד ע"י
 היום נמצאות שם גמלים כאל"ה. ⁽¹²⁷⁾ אשכנזאסער לא העיר סדוק
 גור' ככה. ⁽¹²⁸⁾ הוצ"ל בסעות ובהוסף וצאנאליני (ע"י אודותיו בתרומתי
 האשכנזי ש"ק הקתק את הוצ"ו ותלכ"ש בפלית שאינו שלו
 החליף את ה"י ק"י, ⁽¹²⁹⁾ וכן הע"ל צד ⁽¹³⁰⁾ אולם ג"י בי"ל והוצ"ו
 היא ככה ואפשר שבראשונה היה כתוב כ"י ואחר זמן נעשה סמו
 כמה, ובתרומתי נמשכתי אחר ג"י בי"ל. ⁽¹³¹⁾ וה"ל סדה"ר סוף
 ערך ג"א ש"ק בשם נא"י, וראיתי בית הגדול של ג"י הוא חרב ובית
 של הניאל יפה ובשלמות זכין ב' הבתים יש חלון קטן ששם היו
 משליבין אנרות זה לזה ושם שלשים כמאות שישבו שלשים חכמים
 ובצד יסין יש חלון סמוך נגד ירושלים ואצל ביתו וכו' ק"ש והכל
 כקנין שלפנינו. ⁽¹³²⁾ בסדה"ר שהיו משליבין בו כתבום זה לזה
 והקנין אחד ואשכנזאסער לא הבין הדבר לאישורו. ⁽¹³³⁾ צ"ל ספהן.
 אבל בי"ל לא נרם כל זה. ⁽¹³⁴⁾ ע"י מסעות ר"ב ח"א צד ⁽¹³⁵⁾.
⁽¹³⁶⁾ הניאל ו' י"א, ע"י מסעות ר"ב ח"ה צד ⁽¹³⁷⁾ ובעיר בנדר
 כ"ה בתי בנסות. ⁽¹³⁸⁾ ר"ל ברבות השחר [ושמנה עשרה] והברכות
 שלפני ושלחחר פסוקי דומרה וברכות ק"ש ומלת סאה [היינו שכל
 אחר ואחר חייב לברך בכל יום ע"י מנחות מ"ג ע"ב] לא רוקא

אלא כלומר הברכות אשר כדל"ה קורות לטאה. ⁽¹³⁹⁾ רצוני פסוקי
 דומרה. ⁽¹⁴⁰⁾ ר"ל ש"ע, והנה כהפ"י הוא לשון יחיד, משמע
 איננו סוה שהש"ע לא התאספו כלם כמו פסוקי דומרה, כי אם
 אה"ה היה תשליל בקול וכמו שאמר מקודם לזה כי כל הברכות יחיד
 אומר (ע"י לעיל אות ⁽¹⁴¹⁾), ונראה שסמכו בזה על מה שהנהיג
 הרמב"ם ו"ל במצרים כעדות הרמב"ם ו"ל בשו"ת עלו דעם ליווארגא
 ב"י ⁽¹⁴²⁾ (כונא סג"ת ח"ו צד ⁽¹⁴³⁾ ע"י) וע"י סבא לחלק האשכנזי
 מ"ש מזה. ⁽¹⁴⁴⁾ ע"י לעיל צד ⁽¹⁴⁵⁾ ואשכנזאסער טעה בזה. ⁽¹⁴⁶⁾ ע"י
 כמ"ע ד"ה וועלש לשנת ⁽¹⁴⁷⁾ וימסר ⁽¹⁴⁸⁾ צד ⁽¹⁴⁹⁾ ובתרומתי מספוט.
⁽¹⁵⁰⁾ ר"ל מסור צ"ב ובסודר ו' ⁽¹⁵¹⁾ סאמר זה נשטם בתרומתי.
⁽¹⁵²⁾ ע"י גרמן שם צד ⁽¹⁵³⁾ ובתערת ש"א. ⁽¹⁵⁴⁾ ע"י גרמן ח"ה
 הערה ב"י צד ⁽¹⁵⁵⁾ ועוד מ"ש בתרומתי האשכנזי צד ⁽¹⁵⁶⁾ אות ⁽¹⁵⁷⁾.
⁽¹⁵⁸⁾ במסעות ר"ב ח"א צד ⁽¹⁵⁹⁾; דעם הוצ"ו היהודים בני רכב ע"ב
 גם זה נראה לסתור דעת סא"י ק"ש בפנ"ש לה"ב. ⁽¹⁶⁰⁾ ג"י ו'
 ב"י. ⁽¹⁶¹⁾ באמת פלאי ולא ידע פשוט ג"י סא"י ידעו התלמידים
 שבמצרים לכת שמה אחרו שהנרם הנה י"א שר"ה ר"י לראש
 הישיבה שבבגדת אורות ח"ה ללמד תורה. לפ"ד אין ספק שבאמת
 ג"י בבקשתם זאת גם להרמב"ם ו"ל אפס שר"ש או שלא ידע
 מזה או שלא חש להזכירו כמו שלא יזעק בכבוד הראש הישיבה.
 עכ"פ כבר היה או בימים ההם נודע שם הרמב"ם גם בקרו אינא
 ותלמה לגדול הדור זה ע"ב היה אחר שנתקבל כבר במצרים
 לבתן בתור רב דומרה. ע"י גרמן שם ח"ו צד ⁽¹⁶²⁾ ועוד בסבוא
 לה"ב בספרי זה. ⁽¹⁶³⁾ צ"ל הלכו וכן קרוב לזה ג"י בי"ל. ⁽¹⁶⁴⁾ ע"י
 מסעות ר"ב ח"א צד ⁽¹⁶⁵⁾ ובתרגום הסוחרם לבי"ע לבראשית ח' ה'
 על היו ארבע יתרגם על סוהו דקדרון שיש סוורא חד קרדניא
 ושום סוורא חד ארמיניא ורס"י ש"ס: גבאל קדרא וכפ"י לעורא
 אשר אודותיו דברתי זה ב"י ח"י, י"א: היה הנסון בקרדוניא בארץ
 אררם סקום שנתה שם חיבתה ג"י ע"ב. ⁽¹⁶⁶⁾ בסדה"ר סוף ערך

אף תרמי בשם נא"ו: בארץ קוב ושם ה' תרום נבוחים ב' בנה
 ב' וכוונתה עמדה החיבה והטה הרו אררט, ⁽¹¹⁸⁾ שמות ט"ו, ב"א,
⁽¹¹⁹⁾ צ"ל ועם, ⁽¹²⁰⁾ צ"ל קשים, ⁽¹²¹⁾ תרגום המלים מה-האבנים
 נשמתו התרגומי, ⁽¹²²⁾ ע"י מסעות ר"ב ישם עד ⁽¹²³⁾ ובעין זה הניא
 סתהד"ל בשם נא"ו ערך אף התקני"ל וי"ל גובה כמעט תחום
 יבנה ורחבו תר"מ קלאמטיו וכך לכנה ארבה ב' שאמטיו ורחבה
 ועוביה א' שאן ומראש המגדל וזאת ב' פרמאה ע"ב, ⁽¹²⁴⁾ בפרזי
 חסר סכאן עד וקורא הסופר בנו שלא להזכיר את ישם הנביא
 הירוע, ⁽¹²⁵⁾ ככ"ל והוצי"ו מקשש מקבר והנכון כנ"ל ד"ש: מק ישם
 וכו', ⁽¹²⁶⁾ ישם ישם בובה ובאמת צ"ל, מוכב והמעות נעשה ע"י
 התחלפות האותיות, ⁽¹²⁷⁾ כבר העירוני כי כה זה מוכב בסתהד"ר
 סוף ערך ב"א ש"ג בשם נא"ו ע"ש, ⁽¹²⁸⁾ ע"י גרמין שם הערה ה'
 עד תנ"כ-ס, ⁽¹²⁹⁾ ע"י לעיל עד ⁽¹³⁰⁾ והנה קבר יחזקאל רחוק הוא
 מסוף ארץ בכל מעתה א"א לנחום ישם ישגם עורא קבור ישם,
 וע"י מזה עוד לקמן, ⁽¹³¹⁾ קרוב גם ללשון ערב, ולפי הנראה הוא
 לשון אתר, ⁽¹³²⁾ קבר עורא הסופר הוא המזרחי ישם בנסת יחזקאל
 כמ"ש לעיל [עד 10]: ומשם שנה המורה הלך בששעה וימים עד
 קברו של אדנני עורא וכו' ע"כ אוב"ל באן שחור ושנה המערב,
 ואמטענאסקר לא הבין לעיל את דברו ר"ש ועיין עוד בסוף הספר,
⁽¹³³⁾ כבר כתב זה לעיל עד ה' ⁽¹³⁴⁾ ע"י בראשית ב"ה, ו' ובפרש"י
 ו"ל ישם, ⁽¹³⁵⁾ ע"י מסעות ר"ב ישם עד ⁽¹³⁶⁾ ובה כמו אלף יהודים,
⁽¹³⁷⁾ ע"ש עד ⁽¹³⁸⁾ ע"י מסעות ר"ב ישם עד ⁽¹³⁹⁾ ופ"ש ישם
 בתרגומי האשכנזי, ⁽¹⁴⁰⁾ צ"ל ב' ימים כנ"ל והוצי"ו רק אחד מן
 הסופרים קרא ב' במקום ב' ובא אתר וכו' עשרים, ⁽¹⁴¹⁾ ביהושע נמצא
 ב"ש מעבר הירדן ויש (במו ב"ב) ה' שכן אולם כמו החכמים: מעבר
 לירדן מערבה ובא לפרש שזה במקום מוצא הירדן התינו מסעות
 פמיים ישם מוצאו ע"י ר"ב עד ⁽¹⁴²⁾ ובה ידענו כי שישם והנה הוא
 קבר הירדן מערבה ומשם והלאה היא מורתה, ואמטענאסקר אף שהיה

דפי"א נהר קיני ושלכש בזה הענין את המלים יקן כי נמשך אחר
 האמטענאסקר שפלא ועינה במקום ערבה, ⁽¹⁴³⁾ ע"י ר"ב עד ⁽¹⁴⁴⁾ 10, 11 צ"ל
 כנ"ל כ"ל והוצי"ו כנ"ל, ⁽¹⁴⁵⁾ כשהחל"ל ערך ב"א חזק כ"ל בשם נא"ו
 כמבטות ישם ב"ב"ל של הושע בן נון כיוון ישם ע"ב, ⁽¹⁴⁶⁾ ע"י מסעות ר"ב
 ישם ישם, ⁽¹⁴⁷⁾ ע"י, כהנ"ל מקם, ע"י, לפ"ד חסר כנ"ל אמת מן הניסחאות
 מאמר שלם ובכ"ל (ישפירא וצ"ל) וכל הערים סביבותיהם כנ"ל התחנן
 כנ"ל כ"ל) ובמקום הם כמיוצא צ"ל (כנ"ל) הוס"ק"ים סובסידור גל"ה
 התחנן לפי שאנו בחרים (כנ"ל ר"ש) ע"י כהנ"ל ובהוצאת אמטענאסקר,
⁽¹⁴⁸⁾ כנ"ל יחזיר (או יחדים כנ"ל דפי"א) ע"י כ"ל והוצי"ו סובסידור,
 ע"י בתרגומי, וזו החכם סת"א עשמיין בהקדמותיו לספר אלוד הדני עד
 זו אית ר"א ב' ו"ל ישימן סתהד"ר ה' ה' (א) וספר מסמטיון הכל ימי
 השבוע אין בו מים וכשבת היא מושך מים, עליונים . . . וספר הספך
 ישישם ימים ירמו מימי ושישם ימות, וזו פתחה וספר מסבוב יל"ו:
 ובסופה יש מעיין שנוכח בה יספה ויבם וישבת אפי' מינה אחת אין בו
 עיב יתנה ר"ש מעטמו הקול עד לו סוכיו את הסמטיון ע"כ והמעין
 הנזכר כאן הוא יחוד ובהר מסמטיון לחנה ימינו הרוים יזונים חסר ומעוקר
 חנ"י נראה ע"כ קדמותו של ישימן, לנחום כנ"ל (ע"ב) במקום "בכונת"
 כד"ש כי הקור יזאת חיתה נקראת מימי קדם בלשונם אקרי' ע"י ר"ב ישם
 עד 12 וכפי הנראה היא הוא הקור אשר ישימן כוכבית ישם כ"ש Atkaes,
 ובכ"ל סתהד"ל ערך ה' והנה הנשיא סוף אות י"ב הניא בשם נא"ו
 ומעיוציו קבור המינו הקדוש . . . ומעין כנ"ל מיים חיים כל ימי השבוע
 הין ככה וישבת אין ים אף בונה אחת ע"כ איב היה הסעין תהיא קרוב
 לעיוצו או כמסוד, זה וזה תאום עם חנ"י, עקב"ל אבל לא עם ע"י ר"ש
 וע"י ב"ש מזה כמיוצא לתרגומי האשכנזי, ⁽¹⁴⁹⁾ ע"י ר"ב עד ⁽¹⁵⁰⁾ וזו עד 12,
⁽¹⁵¹⁾ כנ"ל בת' כנ"ל סתהד"ל ערך ישפירא אית ב' בשם נא"ו וישם אכן מלא מים
 וכשכאבים בני אדם ישם להתעורר יש לו מים, וייתר סה' שלוקחין סתהד"ר
 המים ואם המאים להתעורר הם ישיעם אין מוציין אפי' טעה אתה ימי'
 ע"ש, ⁽¹⁵²⁾ זה היתה כנ"ל וזו בהוצי"ו, ⁽¹⁵³⁾ ע"י כ"ל והוצי"ו סובסידור

יחסיה נמשך אנטקנואסטר ובאמת צ"ל "יהיא עומד" וכל המורה הוא
 עומד בתרים אבל לא שר"ס עמד עם כי למע ינסוד שכל הורים באחד
 לא יספר שום אדם, (179) ע"י מסעות ר"ב ח"א עד 112 עד 106, 190 ע"י
 עם שם עד 148 ועד 182, (181) ע"י נאום וע"ש במסעות ר"ב יבמלת
 הופכות טעה אנטקנואסטר בתרגומה (182) ע"י מסעות ר"ב ח"א עד 110
 עד 140: כפר ענה (צ"ל בנה) עם בני זונה בן אמתי יב"י, (183) במתקני
 סוף ערך ג"א מה בשם נא"י: קבר יונה בן אמתי בכפר בנה יעליה נבנה
 בית "תפלה" האנים יהודים וכו' זאת מלת הכול שלפנינו לא הבין
 אנטקנואסטר, (184) ע"י מי"ש סוף במבואי האשכנזי, (185) ע"י מסעות
 ר"ב עם עד 110 אות 172 עד 100 וההקדמות עם יע"י לקח מי
 פ יושלה ח"י"ה אות ב"י, (186) וכל הסדרה סוף ערך ג"א קפ"ה
 בשם נא"י: הבאר אצל חרן אכן שעליה טשא ארבעים איש יעמוק
 כי סאות אמה ועכשו אין בו טיס ע"כ, (187) מלת מעובה רעילה רבא
 הרבה בתלמוד ולפעמים המונח על הבגין עשק נבו' קרקע בן המשל
 בסוף דף ג"א א' וע"ש בפירושיו וכל הד"ם בחלצים ובאן מוסבה על בגין דף
 הבית והיא היא הרצפה, ודלא באנטקנואסטר, (188) דצי"א במסעות רצפה,
 וא"י לשון המקרא ירמ"י ב' ו' ועוד עם י"ה, כי המונח על קבר
 אדמו האיש, וזה ליתא בתוצ"ו ואין לחשדו שהשמינו בבגין כי הנה
 גם בב"ל חסר, (189) בראשית י"ג, ב"י וע"י מסעות ר"ב עם עד
 100 יב"ש סוף במבואי האשכנזי לספרו זה עד ה' למטה, (190) והושק ה'
 ב' (191) ע"י ר"ב עם עד 150, (192) לפנינו: בזמן וכן בדצי"א יצ"ל
 כיוון, (193) וכל בעל סדרה"ר ערך ב"א פ"ד בשם נא"י: וידעתי לטוב
 ש"י סדרות סבחרן ובאתי למערה רחבה ובתוך המערה שער באבן
 והמערה כמו אבן הלול ועל השער מונחים חתיכות ברזל גדולות יעבות
 סאר ומשם יוצא רוח גדול וא"א להבלי רגע וא"א לננוס עם נרות או
 איש והבנתי שהאבות קבורים עם ל"ב הניא כאן את לשון ר"ב למטה,
 (194) לפנינו, בתל"ל, וע"י מסעות ר"ב עם עד 78, (195) השער הזה הוא
 במורה דף הבית ור"ב (עד 80) יונה את הכותל הספרני בן ע"ש.

197 ובריה ד"ר, ר"י, (196) יצא"י ל"ב, ה', (199) לפ"ד נשתבשה
 המלה וכצ"ל יש ביות [ר"ל שני] וז"ל בעל הכת ירושלים מאמר
 גלויות ארץ [דף ח' ע"א] בשם מסעות א"י: רחוק היה סרמסק
 יש מקום א' נקרא גומר וכו' והמח"ב הניא עם מימי אלושק
 ויש בה אבן... ואח"כ ר' אלעזר בן ערך חדש אותה וכו' ע"ש
 עכ"ל נשמע כי הני' ס' חרן העיר"ה היא נכונה אע"פ שבמקום עור'
 צ"ל ערך וכן במסעות ר"ב עם עד 197 אע"פ ששם ב"י והוא
 בתוך העיר וע"י סדרה"ר ערך ר"א ב"ע שהניא בן בשם הסכ"ים
 ר"ל, (200) ע"י ר"ב עם עד 151, 201 בראשית י"ה, ד', (202) ע"י מסעות ר"ב
 עם שם, (203) ע"י מסעות ר"ב עם שם, (204) לפנינו וכן בדצי"א החרום
 ובגין בנ"י שאר הספרים, (205) ע"י מסעות ר"ב עם עד (142) ואפשר שבמקום
 המלה שקי"א המשובשת צ"ל עזא, ובדבר הבפר הזה ע"י שווארין
 עד 13, (206) לעיל, עד 17 ב' וקורא הסופר"ה והוסף אנטקנואסטר
 גם הוא קבור עם, אבל טעות הוא גידו כי הנה עד 19 בת'
 ובשם" סנה למורת, הלך כששה ימים ע"י קברו של אדונו קורא
 הסופר ע"כ, הנה מלת, ובשם" מוסבת ע"כ או על עיר היללא
 אשר סנטה דבר באחרונה, או על קבר יהוקאל הזכר מקודם לזה
 או על העיר בגדת (ע"י בסמ"ך) כי עד 17 אס' וחור וכו' וכו'
 ועוד עם: וחור לשם וכו' לעיר שעמה טילו [צ"ל לתולה] והא
 מבואר אצלו ב"ב לאישוא תור, אבל יה"י איך שיהיה עכ"ל
 אין סבל אחר מאלו המקומות דרך של, שיש"ה יוסף עד
 קברי חנניה סו"ע אשר לאי דעת אנטקנואסטר קבר עזרא
 הסופר יהיה בסמוך להם, ועד 27 יאמר ר"ב, וקורא הסופר
 גוף ארץ ככל' (ובצורה היא סוף ככל'!) ואחר זה יאמר
 וחור פניו למערכ' ר"ל מקבר עזרא הסופר וכן משמע משה
 שאמר עד 21, וקודם שהלך לקברו של קורא הלך בת' יוסף
 לשו"ן הבורה (וע"י מסעות ר"ב ח"א עד 160) ואחר זה יאמר
 [עד 21] וחור לבגדת' וכו' א"כ כשאמר כאן [שאח"כ] מנה

המורה (היינו מאת) המקומות הנ"ל, אבל אין זה קרי
 קרא המורה של אחד המקומות הללו אם הוא סבור שהרי
 יחזקאל ויקרא המורה הוא סבור לקבץ יחזקאל או בסוף ארץ
 ככל הוא / ככל זה נראה ברור שיש להחזיק ליקוי (17) את
 המלים ויקרא המורה ויקראו אנו מצטערים: אנטקומסטיא בא
 יחזקאל קריין שרא ברין (18) ע"י סדהרר ערך רב הוא
 סדהרר (19) ע"י י

הקדמה

הכני הוא אשר הנני מציא כתיוב לאור עולם בתור
 הוספה לסבוב היר ה' פתחיה זיל וביוחד ב'ירושלים' אשר
 החי' לינין, היא העתקה הנאה ליר' מאת החי' ה' מרדכי
 אדלער בלונדון יצוי, ואולם הכני בעצמו מונח בבית עקד
 המפרים בקעמברני ומסומן: 134 539 ובצדה, לפני המלים
 ,אנו יעקב' וכי: 139. הוא סימן הרף אשר בו מתחיל
 הכפיר הזה, ההעתקה הזאת היתה לפני החי' שעכטער בעיד
 היתה עוד בקעמברני ובהשיתו אותה עם גוף הכני הגיה
 אותה באיזה מקומות כמביאר לפנינו בהערות. מהנהותיו
 נוכחת, כי רק בקושי גדול אפשר עוד לקרות הכני הזה.
 עיב גם השבושים רבו בה, רציני בהעתקה עד לסכבור אם
 מסאת משמיש האותיות בנוף הכני ואם מסאת קרבותן
 כצורתן ובפרם באותן הדיסיה זו. לוי אמנם הכותב בעצמו
 ניב לא היה בקי כיב כדב שפתנו הקדושה כי עיב לשוני
 לסיין כבר יצריך לטיר.

עיד מחברי אין אתנו ידע עד מה; אין מי שיגיד
 לנו מאיזה ארץ יצא, כי ימנו היה, ואימתי חי-החכם
 שמינישניידער וב'ירושלים' להריר לנין, שנה נ' צה (48) גבול
 זמני בין המאה הייג לפיו למספרם, ואף זה לא בהחלט
 כי בצדה תמצא סימן השאלה, לאמר כי לא ברור הדבר
 אצלו, ילפיד קרוב ליראי שהניסע הזה חי' בהצי המאה
 הייג למספרם, כי הנה בתחלת דבריו יספר וזיל: ותחת הר'
 היותם כנגד עזרה שעשו בימיו וע"י לקמן בפרק שינוי
 (ניסחאות) מגדל ו' על המגדל אין דרך עיבר עליי וכי עיב.

(1) אין בזה שום ספק שנבנה ע"י נוסעי הצלב.

הקדמה

נראה בביתנו שמדובר פה על הגן הודיע שהיא נגד העזרה
 יגיעה, בימינו רצינו בימי איתנו האיש. ומה שנאמר: "אין
 דרך עובר עלינו" מביאר ע"י סוף דבריו באימרו: "יעוד ראיתי
 בעמק יהושפט שמשליכון שם אבנים וביי יהוינו מסבת
 השלכת אבנים שם אין דרך עובר שם. ראינו כאן כי דברים
 אי ששם באיתו מקום עמד עיד בימי מגדל; כי כי השליכו
 אבנים על העיברים שם (שאנים מבני התם). הנה הדבר
 הראשון יראה לנו כי זה היה לפני ביאת המאנגאלען
 ואי המאטארען לארץ. כי בבואן החריבו הם את העיר
 ובלתי ספק לא עמד גם המגדל בפניהם. וע"י גרמץ, דהיי
 ח"י צד 404 יח"ז צד 149 יהלאהו. מעתה כמו כן אין
 ספק כי הניצורים היו מי שהשליכו שם אבנים, וזה איא כי
 אם נודה שהם היו או עוד אדוני הארץ.

עוד יזכור ר' יעקב בסוף ספירו את, רבני ירושלים והנה
 בזמן ר"פ לא היה בירושלים רק יהודי אחד ע"ש בדבריו.
 "איסתי היו שם 11 רבנים?" מימי רבני יהונתן הבן מלניל
 יאילך עד שגורשו ע"י המאטארען, ע"י גרמץ שם שם
 יאזראעליטישע מאנאטשרי הנספתת ליודישע פרעסע משנת
 1903 במאמרו של רבני עזריאל הילדעסהיימער ז"ל שם
 צד 38. איכ איפא עלינו לימי שרי יעקב היה בירושלים
 קודם שמשלי בה המאטארען יאחר ביאתי של רבינו יהונתן
 ז"ל שמה.

וע"ד ארצו נראה שהיה יליד ארץ אשכנז, כי הספרדים
 יכן הצהפתים למדי לשנים דבר צחית; לא כן האשכנזים
 שבאיתו דור, הלא ראינו כי גם ר' פתחיה הוא דל שפה.

¹¹ בימי ר' עובדי' סברטורה וקודם לכן היתה הארץ
 עובדי' מבניה.

הקדמה

התשיקה וילחבה לארץ העזבי היתה חיה גם בקרב היהודים
 שבאשכנז. בימי הריים מריטענבורג ז"ל נסעו משם משפחות
 משפחות למאות לעיר הקדש וע"י גרמץ שם צד 201 והלאהו
 להשתקע שם יבדאי גם קודם לכן נסו יחידים לבא ירושלמה
 ילבקר את קברי האבות לפחות. בסוף דבריו ישתמש ר'
 יעקב במלים אשר לא ידבר בכמותן כמוכן זה כי אם מי
 שלשוני תדבר אשכנזית.

מדבר נסיעתי לא ידענו כי אם שכמי נוסעים שלפניו
 וישראליו בא גם הוא מארץ מצרים דרך המדבר לארץ
 העזבי, אבל העלים מאתנו מקום יציאתי ולא נדעו כי אם
 בשמו ושם אביו וחיץ ממנו אין זכר למו בשום מקום. אבל
 כל זה לא יוריד את ערך הספור הזה כי תעלימות מוציא
 היא לאורה אשר לילא הוא לא ידענו אותן לעולם.

ירושלים ת"י ראשון סימי הגולה תרס"ה לפ"ק

ספור מסעות

יסקיטת איז יקברות הצדקים אשר הן שם יתבר
בהרדו ו יעקב ביד נתנאל כהן ויל בשנכנס לארץ ישראל .

אני ו יעקב ביד נתנאל כהן שהלכתי ושרחתי יעורתי
השם שהכניסני לארץ ישראל והאיתי קברו אבותי הצדקים
שכתברין יגם קבר ו אבנר בן נר אצל באר של אברהם
אבינו יגה בן אסתי הכביא ו בקרית חברון ארבע יקברות
הנה יקברות רחל קרוב לירושלים פרסת יהצי כדרך ירוח.
אפרת יבית לחם שני כפרים וברושלים סגדל דוד יבית
המקדש יעורתי ו חדשים אבל ואצל ביתל מערבני יפרתני

11 קי מיש שמינשניוודקר בירושלים להרדו לזנין שנה ב
12 אודות הנוסע הזה.

13 בראש המלך כהנא וישו אבא ובנדו הנהו סמסון ב שנת
14 ארץ שמינשניוודקר ע"ש.

15 בארה סימני [מסעות ר"ב ת"א צד 148] : חזין מסעות
המסעתי אבנר בן נר וישו וכו' ועוד שם צד 150 : וי"א שהוא
קברו של יואב גם שם בחברון קברו של אבנר ע"ב ובסדהר"ר
ערך ב"א תקט"ז בשם נא"י : קבורת יואב בן צרויה ואבנר בן
נר בשוק של חברון ובשמוע הנה קבור ישי וכו'.

16 ר' בנימין [שם צד 149] יאמר שקברו בציפורי ור"ש בסוף
ספרו אוב"י שהוא בעמא ע"ש ובאלה סימני [שם צד 148] כת"י
שבבאבובייא הוא ובסדהר"ר ערך ב"א ב"ש נא"י : קבר יונה בן
אסתי ככפר בנה זמן באלה המסקות [מסקות ר"ב שם צד 150]
וע"ש בהקדמותיו ע"ש כל הקבלות מתנגדות לקבלת ר' יעקב ב"ר נתנאל.
17 בהקתקה שלפנינו נכתב מקודם חדשים והל' שכתבנו
הנה חדשים ואחר סלת אצל הציג סימן השאלה ולפ"ד הונגה על
הבנין העליון שעל הכותל שהוא חדש.

בין שלמה (המקד) ו ישערי החמים באר שהיו רחוצים
במים יצין אביזרים וכו' ורסת וכו' ותחתיו הר הותים
כנגד עזרה שעשוי בוסת וביסיון סגדל על הסגדל אין דרך
עובר ע"הו וראשו זה וכו' אמתו אלו הדברים ידעים אין
ייתר ידעו-אחרי יק אדם ו פרסאות עד ניב עיר הסתום
יגנוב עד ליר ה פרסאות יפרסת אמת עד דרונים. בי
פרסאות עד יבנה בי פרסאות עד אשרוד ה פרסאות עד
אשקלון ו באשקלון באר של אברהם אבינו מדיבע בין
זית לזית בי אסתי דוד מערות כפר זית לזית מערה מערה
ימי שיריה כנגד הר ציון בירושלים. בין ציון לירושלים אין
כי אם בית אהל פעם היו רחוצים הכימרים כמו שילוח
ובלה הקערה בידו של כוסד אהל ימצאין איתה באיתה
הבאר באשקלון שהביא איתה המים ממי שיריה ממערות
שבבאר יתברו איתה הנחלים על ו נחובתם באשקלון עד
עזה ה פרסאות ימעה עד עותה בי פרסאות יעד ו מדון

11 תוספת החכם הנ"ל 11 ר"ל יד אכשלוס.
12 ק"י ג"ל אחרת בסוף הספר זמן זמן זכרתי : תחת הר
הותים כנגד עזרה שעשוי בוסיו (רצונו בוסיו אחרו הארץ) סגדל
על הסגדל אין דרך קובר ע"הו וראשו וכו' וכו' ואין דרך
עובר ע"הו נראה שספק על מ"ש לקמן אמת 12.
13 יגב בב"י החכם הנזכר אחר סלת תר לזית חלק כהנא
כמו שיקרי ה' אומיות.
14 יבן אצל ר"ב צד 148.
15 יגל על נחובתם ספר כלוב' שההנו שם.
16 ק"י מסעות ר"ב צד 11 ימסה אמנם באן אין הונגה זה
סיון בי סמנה ידבר לקמן וע"י אודות מדון ביווארין האם הלי
דאנה צד 169 ובהקתקה שלפנינו יגב כהנא גם סימן השאלה
אבר ו"א לנרוס בן ימאסת המקום מדון כפר נמצא

כי פרסאית, עד עוקה (1) כי פרסאית—ימסכות עד גישן די ימים עד מצרים יום אחד, יברעמסם יש עמיד (2) אחד קן אמית ארכי יסריבע הוא כל דוחב ירחב חי אמית, יקברות מצרים בחצר פרעה (3). שנים עשר קברות יש באבן אחת יכסיי עמי בן באבן אחת זה כנגד זה סכוינים שכנה הניך בן ירד (4) (5) אמר לנו חכם גדול אל (6) תנוראי יאל תפחדו כי זו עבנה של צדוק (7) מיד נכנס בקבר, ישנו כנסיות של אבני שיזש על בית שמאי ובית הלל (8) ישרי מערות גדולות תחת החר יפתחים קצרים יש להם יכסיכנס אדם בתוכם יראה קברים שאין להם שיעור אין ידועין אדא בני של ישעיה הנביא; הנחל יורד תחת קברו ידועתן (9) בן ציואל, ישאלתן מאנשי המקום האיך היו היוצבון אלו המערות כי איתו החר כולו אבן, או הראה לנו הספר הנה ראיתי

(1) עיי' שווארין שם שם צד 77. אך על איזה מקום נזון

תחת השם עותה לא ידוע לו.

(2) עיי' מסעות ר"ב צד 95.

(3) ככאן והלאה ידבר על א"י.

(4) י"ב סכ"ז תכ"י תנ"ל : ככאן ריווח כמו שיעור טובה אחת 'אפשר צע"ל לאדה"ר עיי' סדה"ר ערך תתקל"ש ב"ש בשם נא"י חתוק ב"י ימים סתברון לצד סודת הוא מערה של אדה"ר ק"ב ולפני זה ב"י ויקברו אותו שם ובניו ותנוך וכו'.

(5) כאן חסר' איזה סלות והכוונה כי לפני המערה היה עכנא, היונו נחש ויראו ספניו אבל החכם אמ' שאין להם לירא ספני הנחש כי הוא של צדוק ואו מיד נכנס הנחש בקבר.

(6) צדוק צ"ל ולא צדוק בני' ההעתקה אשר לפני.

(7) עיי' מסעות ר"ב צד 12 וסבוב ר"ב צד 30.

(8) עיי' אלה סימני צד 142 ובסדה"ר ערך יונתן בן ציואל

ש"ש ב"ש נא"י

שכתי' כי שכשנה שלא היו יורעין ילא חרשין כמו שני יעשה את התבואה לשלש השנים (1). ובאותן שלש שנים היו בנין מערות, יאחר' מערות כמו קי יאין ידועין של מי הן, יכילם (2) קברותיהם כמו תיבה בתוך הבית, באבן יכסיי אחת לכלם כמו בן באבן אחת, (3) פרסאית עד כפר חנניה, (כארון (4) ובמירון) ר' שמעון בן יוחאי עם בניו שני ציינים בבית המדרש שלי כי עדין הוא קיים, בכפר חנניה כנסת שלי (5) נחצבה מן החר אין כי אם רופן אחת בניי, ר' חלפתא עם בני (6) יש להם ציינים יאחרים רבים אין ידועין, (7) פרסאית עד הר געש ילשם שלשה כנסיות כבנין אחת, יכסיוצא מכנסת שלישית ידנה שני חלונות טובות ולשם שתי קברות אחת של ארזיני יהושע (8) בן נון הנביא יכלב בן יפינה, ייחזיר אדם חצי פרסה עד תמנת סרח ילשם כנסת של ארזיני יהושע בן נון נחרבה אבל השער והמשקוף ידמוזזה והמפתן יכל הציורון ביקן מאבן אחת חי אמית ארכן ירחבן, ר' זירא (קובר (קרוב)) (9) על וציל אל צייני, ובתוב (10)

(1) ויקרא כ"ה, ב"א,

(2) נראה שצ"ל וכל קברותיהם.

(3) כצ"ל ועיי' מסעות ר"ב שם שם

(4) עיי' סדה"ר ערך רשבי" מה שהביא בשם נא"י אכ"ר

דבר זה ליתא בשום מקום.

(5) עיי' אלה סימני צד 140 ובסקרותי שם.

(6) עיי' סבוב ר"ב צד 31 : ובאמצע החר יהושע בן נון קבור

יאצלו בלב בן יפונה ובנ' ועיי' עוד אלה סימני צד 148 ועור שם

צד 158 ובסדה"ר ערך ב"א תקט"ז.

(7) כצ"ל להניה ור"ל שקרוב לציונו ראובן, שמעון, לוי ודינה.

(8) עד דינה הוא מאמר סוסנר.

עליה ה' וירא וי' האיובן שמעון לוי דינה ה' קבר של כסה
 הדומסו) ה' שאין אדם יכול להכניס ידו כל כך מכוסה ויציין
 אתה בנץ כמי בית בניי על שם שת ה' בן אדם והבאר
 בתוך הבית שתי פרסאית עד מערת ה' ייכבד יעשה שמנה
 צדקיות חצי פרסה קרוב למערת ה' ייחנן ה' בן זכאי ישמנה
 הלסירי ארבע מצד אחד יד מצד אחר הוא עצמי גביה
 ערום בראש המערה יבנית אהר יכנס אדם לשם יתנה
 שלשה ה' תיבות יבצע אחר כמי בן ה' תיבות יכננרן מערה

1) בסדהדר ערך ב"א קצ"ה ב' וז"ל: וב"א נא"י ה' שבטים
 ודינה נקברו בארכאל ע"כ וכאלה המסקות צד 156 : ולמטה מסנו
 [בנתיא הארבלין ה' וירא וסצד אהר בן העיר ה' שבטים
 ודינה אחותם]

2) מוסב על ה' וירא ה"ל קברו הוא קבר שיש עמו כסה
 3) בהקתקה: הדם' הח' שעכטער רצה להניח הוא.
 אבל הרב זוכן ע"פ כ"ש באלה המסקות שם שם: ואצל העיר
 גדל, תרפ"ג נאה עד באר אי"ב אין ספק שכן צ"ל גם לפנינו
 וכן תקנתו.

4) בן הוא גם באלה המסקות שם שם. ובסדהדר ערך
 נתיא הארבלין בשם נא"י: בארכאל נקבר נתיא ור' זעירא ועל
 השדה קבורים ה' שבטים ודינה אחותם ושם בן אדם הראשון ע"כ.
 5) ע"י אלה סימני צד 142 ואלה המסקות צד 156 שם
 חשב ויכבד, מרים, צפורה אלישבע וסוים ויש שם עוד ה' קבורים
 אי"ב כסיה ח' וע"י עוד בסדהדר ערך ב"א שצ"ה.
 6) ע"י המסקות ה' בניסין צד 41 וצד 142 ועוד 156 ובסדהדר
 בערך זה.

7) לפי הנראה לקטנו את עצמות אבותיהם וקרוביהם ונתנום
 בתוך תיבות וכן נמצאות עוד עד היום הרבה תיבות מכנים כאלה.
 קטנים יותר סדאי עד שאין לתלות שנעשו סתחילה בשביל קטנים.

של ה' רב כהנא מלאה מן התיבות ומדליקין עליהן כל
 האומות נרות כי באין החיים והעקרות יתראפין יקברו
 אבותינו שבמבריא כמי שתי פרסאית מערות גבוהות כמי בית
 כי כך היו קיברין ארבע על ארבע כמי שתי יערב ארבע
 מאית על ה' מאות יחזיברין כסיה ימציאין איתם גיים מפני
 שמחפשיין על חיטון של זהב שהיו תיפרין תכריכהן וכל מיטה
 מיטה כתיב פלי בן פלי תניציבהו כאשר פורש מפרויבניצה
 (וראה 2) כי מדליקין ערלים נרות רבות ה' אפי להסמי היא זה
 אפי (להסלול) יהודי צדיק והוא מרפא חולים ומעיר לעקרות
 אפי להם שישים מה אתם עישים ליהודי כך כבוד ילקח אבן
 אחת יהשרך לארץ ילקח להגביה ידו להשליך אחר היה
 ריכב על הסוס מיד נפל ימת מיד נתקבצו ההגמונים והימורים
 לא מפני יהודי בא לה' כי היא עישה ברעה שנגע ברכי של
 ישי בשביל כך חרה אפי והמית אותי כל זה לפני הסדינה
 כי פרסאית עד הר אחותודו ישמי ה"ל לשם ארנית ה' אחיה
 השילוני הנביא ה' פרסאית עד צפור ילשם כנסת אדיניני
 חוקיה המלך על שמי כתיב בתוך הגן על ידו. ולמטה מערה
 גדולה יבתוך המערה מערה קמנה הוא עד בן ה' יאחרים
 אין להם חשבון יחצי פרסה עד כפר קנה ה' ולשם יהודה

ימן שמספרם עולה עד למכביר. תיבות כאלה נמצאו גם פה
 בירושלם בנן בית היתומים הסורי.

1) ע"י במקומות הנ"ל ובסדהדר ערך זה.
 2) אמשר שצ"ל [בא] וראה 3) סכ"י הח' שעכטער.
 4) צ"ל ארון.
 5) בנ"י כסו כאן.

6) ע"י אלה המסקות צד 167 ובהערותי שם אבה שיה' שם
 קבורת יהודי לא נמצא בשאר מקומות אפס זה נמצאו באלה
 המסקות צד 169 ומשם לכפר יהודה חצי פרסה לשם קבר יהודה.

המקד, ייסף וי הצדוק במערה שתי תובת מדליקן נהיה
 בכל ערב יערב. נכנס בישו (אחתודו) עם הערלים אמי
 להם מי הוא זה? אמרו לו יוסף בן יעקב, היה בידו גרון
 יחכה בקברו, עדיין סומן, יא פורכם ימת יחוצאי, אותי מת,
 מערה אחת יקבר ויקרבו עליה קבר בעשא סלך ישראל,
 על החר גבית בתוך יער (קבורת צפורה) א ארית שימר
 איתה יאין אדם רשאי ליכנס לשם ולחתוך עצים מן הערה,
 פעם אחת הלך גוי אחד, יא מ חשש בעגלה יבשני מריאור
 ילקח עצים יהיה תביתו בא אחריו הארי יחמית איתו ישני
 המריאים יחור לקברת, יעוד יש לשם קברות רבות יש לשם
 מערה גדולה אחרים איתו זי היא מערה של יונה (בן אמתי
 ימערות אחרות אינן ידועות, די פרסאית עד עכש ילשם בתוך
 השער קברו של אלעזר (בן חשמונאי והתועבה הגדולה
 שהיא כעכו איתו) כי היא היתה בית מדרשו, יבקרו (א

(1) פה מתחיל ענין הדש והסר השם, שנכס' כי שם קבורתו.
 (2) אפשר שצ"ל כותי.
 (3) ע"י לעיל אית' (1) ושם נסמן ועוד מדדה"ד ערך ב"א
 ת"ו וב"א תפ"ת.
 (4) ע"י אלה הסמכות צד (10)
 (5) כמו שלא, ההשן הוא השן גרמני.
 (6) ע"י לעיל אות' 4
 (7) כאלה הסמכות צד (14): ובקור עכו יש שם שער אחד
 נכבד א"י קורין אותו שער חשמוני ע"כ ובסדה"ד בשם נא"י
 תחת שער עכו שנקרא שער חשמונאים נקברו יש ב' בני מתתיהו
 ב"ג ע"כ ע"ש סוף ערך ג"א תרנ"ב.
 (8) ע"י מסעות רבני בנימין ח"ב צד * הערה 4 ושם נסמן
 ובסדה"ד ערך ה' יוכי בן קסמא: או י"ל דקסין שהיא בא"י הוא
 נקרא רומי וכו' הנה סכמן רמיה לדבריו.

מערה של עשרה הרינו מלכות יבמקום שנהרנו יש אכן שיש
 גדולה הרבה ילפני פתח מערה של עשרה הרינו מלכות
 קבר גוי אחד, בא להם בחלים לכל בני המדינה יועק
 הפניהם יחוצאי איתו כי אין לו תקנה כי מכין איתו בשבטין
 יש ברזל התוחן באש, אמר להם כי בואת המערה ישנים
 עשר מלאכים בטוחות אינן דימין לכני אדם, יהיה איתו
 גוי ציור לא חששו הנזים מתי כל הציורים והציורים,
 יאמר' האבן הגדולה של שיש זה היה כסא מלכות של
 מלך קיסר, ילעילם לא יעלה שום עשב במקום שנהרנו
 הצדוקי, יבתוך החומה הישנה יש קבר (אחתודו) שר צדוק
 יאין יידע מי הוא.

יבחרין נכנסתי אני יעקב בחוקת וי הועד בתוך
 המערה שבני הניצרים בשקר להטעות העולם חצי שנבה
 יוסף הצדוק יאחר' אמר שבנאי שלמה המלך, אחר חצי
 הבית בני ביטרים תועבה היא מדינה היא מערת המכפרה
 יתהל' הראשון שהיה כיומי היה נהרבי, ולשם מקום שניצור
 ממני אדם הראשון יעל בן ליקחון עפר משם יבינין הבתים
 יא יחסר ממני יכל שעה מלא, יחוצרות בניית בתוך,
 יא' הכומרים אלו הן איצרות של האמהות וכשרוצו התועין
 ליכנס כם לא יכנס כי אם יחודי עם הנר כי ירדה גדולה
 היא, ילשם ששה קברות מצד אחד ומצד אחד שלשה ימצד
 אחר שלשה, יאמר' התועים (א) אלו הן אברהם, יצחק, יעקב,
 שרה רבקה ראה ישקר היא כי יש ביתל גדול חוק בסיד
 יחרסום בין הקברות חדשות וזבין שער של מערת המכפרה
 יאין להם (לרשות לסתור איתו כי פעם אחת סתרו הכומרים

(1) כלומר שחשבוהו לנוצרי.
 (2) ש"ס נפל כמן וגרמה שצ"ל והחלק
 (3) וכן מצל ר"ס צד 34

הלך קמן שכי ייצא הרוח והסית את כולם יסתמי
 איתי הלך והאבן שהוא קרוב לשעה שלמה המלך
 בנה איתו יכמי בן קבורת רחל מנרל בני באבני נזית
 בארבעה פתחים יאחת ו עשר אבן על קבורתה יהעלון
 אחר כי אמרתי כי בנימין היה קמן לא היה יכול להבוא אבן
 שלי. יבאסקונדריא של מצרים ראיתי כי בית המדרש של
 אבקרדריס המלך שלש מאות ישישים וחמשה עמדים בנגד
 יסית החמה האמצעי שלשים ורתות עיבין ו יארבע אמת
 אורכן וישני ארנים אחד למעלה אחד למטה בדמות צורת
 החיות כי מריבע פני אדם פני נשר פני ארוה פני שור
 לשם היה לימד לפני רבי ו ארצי טליק ומנדל על שפת
 הים כלשון ערבי ימי ו מנרא ימשימן האש לשם בלילה
 למעלה כרו שלא יטעי הספינות באפריקא ובפרובינצא
 יבעמי רואין האש כל כך הוא עשוי ופה עד שיעלון שני
 פרשים על סוסים זה אצל זה ולשם בנסת עי והישמעאלים ו
 הים מטאליס למעלה יעמיד אחד בבית יהודי אחד מכותה

(1) עי' אלה המסעות צד 150 ובהערותי שם.
 (2) עי' מסעות ר"כ [הוצאת גרונהום] צד 95.
 (3) צ"ל עוביו.
 (4) צ"ל אורכו.
 (5) מוכב על ברמות.
 (6) צ"ל ארוספוטילוס ועי' במ"ב שם.
 (7) עי' מסעות ר"כ שם צד 96 ובהערותי שם.
 (8) בן הניה החכ' שעבטער אולם באמת הני' שהפנינו נכחה
 ומטאליס הוא כמו סטילוס, בלוטר הפרשים היו יכולים לטוץ
 למעלה ומלת בנסת הוראתה אי כי הרגום או הוא נס והכוונה
 אם יהוא כאי הים סטילוס וכו', או כי בנסת כמו אכישת,

בת פרעה יחברי ברעמסס וי דמות אשה אחת עומדת בבית
 ההון עשרים אמת אורכה והכל על ראשה יבגדים יעור קמין
 יישב בתוך הסל כילו אבן שחור. יציה המלך להוציאה
 ולהעמידה בשיק ייצא המים כי במעט עד שנמבע כל מצרים
 לא הניעו עד שיקה ו יסתמי יעיד ראיתי בעמק יהושפט
 שמשליכון שם אבנים שכל יים יסיתו מאה לכל הפחות
 ימרוזין אותן משער ו בנימין ומסכבין בין ציון ובין מי
 שילח ירודה גדולה עד שיביאי הר הזתים לתני כי בראשי.
 ילשם כי נזמת גדולת ישאלתי להן האך הם הנזמת אינן
 מלאות אצרי ילי ולי) לשם מים דיתחקן ולא נידע אנה
 מוליכון המים איתן. כי אמרתי אני יעקב לפני הרבנים והו
 שאמי אדיניני ישעיה הנביא אשר איר לי בציון ותגור לי בירושלם ו
 עמדתו על קבר של ו ד אמת בבית הסקילה יכחמי מבריא

(1) היינו העמוד הוא דמות וכו' והאשה היא כמיה והנער
 הוא משה רבינו ע"ה.
 (2) מי הים.
 (3) רצונו שלא באו עור. וסתמו הוא כמו ומסקו.
 (4) היינו שער אפירוס ונראה שהשליכו שם בעמק יהושפט
 אבנים כדי למנוע אותם [את התיוורים סלעלות שמה] ע"כ הוזכרו
 התיוורים להכב את הדרך ולהוריד אותן בין ציון ובין מי השילוח.
 ויני העיל אות ו יפ"ו א"א שהשער ההוא היה בצפון העיר כמו
 ששיער שווארץ שם צד 195 אלא נראה ששיער בנימין היה
 בדרום העיר.
 (5) צ"ל לתורה ושרשו תור בלוטר לתור את הר הזתים.
 (6) הסרה אותן [שרשו הנראה כיון על הנקברים שם] מסכות
 עי' מוליכון.
 (7) ישעיה י"א, מ' ועי' מסכת צירוכין י"ב ע"א.
 (8) ישי הנראה בנסתו עי קבר אותו האיש.

כנגד ה' די מרחצאות על שפת הים ביערת ה' מהיק בדבש.
 ירדן עיבר איתי (באר) ה' של סרים בתוכי. בשעה שזרה
 השמש בעצמי של יום, על הר הכרמל יראה כמו אופן
 יעלה גבוה ה' אמות ויחזור כמו שראיתי אני כתבת, על הר סיני
 יש כנסת של ישמעאלים ימדינה תחת ההר עם המדינה
 טור ה' סין, כאשר יוכני לכתוב איתי בן נוכח לבא
 שמה ילמית שם.

נשלמו דברי יעקב הכהן מכל הראיות
 שראיתי בארץ ישראל.

¹ הוא לשון גרמני כי בן יאמרו המדברים בשפה זאת על
 ספר לא ירוע כמותו, גענען" בסוכן "אונגעפאר".
² ציל כינרת (במקום בדבש ציל בדבש).
³ לפנינו חסר אבל אין ספק שכונתו על הכאר של סרים.
⁴ בן איהא גם במסעות ר"ב צד ק' ובתחילת ההר כרך
 גדול וקוראים אותו טור סיני וכו' ע"ש.

השמות ושנוי נוסחאות

בהקדמתי לספירי זה שיערתי כי מחברו ה' יעקב חי
 בעיד שהארץ היתה בידו הניצורים, ידגה עתה מצאתי שדבר
 זה מפורש אצלי באר היסב, כי זיל ולעיל צד ה' ו: וכתברין
 נכנסתי אני יעקב בחוקת, תיעהי ו: בתוך המערה . . .
 יכשרני התייעין לוכנס גם לא יבנס כי אם יחודי עם הנר
 יכני הנה הביני, תועים היא כוני של המאמנים בדת
 הניצורים כדועי מבואר איפוא שבימי עדיין היתה הממשלה
 ביודחס, וכוז עלים דבריי עם דברו ה' בנימן ודי פתחה
 בקנה אחר, ירק עוד בימים ההם היה עדיין אפשר לבא
 לתוך המערה פנימה כי מוד כשנכרה ה' המסלמים הא נתני
 לבא שמה לשים אדם, יכנה יספר לנו ה' עיברו מברטנורה
 במכתבו משנת רמ"ח ז"ל: וכתוך המערה עצמה . . . לא
 יבנס שם לא יחודי ולא ישמעאלים יכני, (שהעתק מכתבי אשר
 היות מעתה בערך נובל לימד כי ספיר מסעות של ה' יעקב
 הוא מקורי—

אחרי שהספירי הזה כבר היה מסודר אצלי לדפים
 עתה החי לינין כי תני נמצאת גיב העתקה אשר נעשתה
 בידו החי מר אברהם בקעמברין, יהיו כאשר שמתי עיני
 עלה ראיתי איזה שינוים בינה יבין אותה אשר תחת ידו,
 אציגה נא אתם הנה,
 צד שורה מלמטה

- 4 ראש הספור עד מלת זיל נעתק גם שמה
- י אחים נחקק והסאר ליתא
- ה' אסיתי
- ה' לודישלם, ישם יחתי

צד	שורה	מלמטה
4	ב	יבורושלם
"	א	(ואצל) ליתא שם
5	ב	מלמעלה אבשלום, יתחת הר היותים כנגד עורה
"	"	שעשו בימי
"	ד	יראשו חד
"	ב	מלמטה כתיבתם
6	ה	מלמעלה תיראי . . . וז עבנה (2)
"	ד	מלמטה יאונן ולפניו נפל מים בדפוס
"	ג	ישעיהו
"	ב	בי אך (2) היו
7	ג	מלמעלה מי הם
"	"	בני
"	ז	חנניה בכפת (2)
"	"	מלמטה ובשיצא אדם
"	"	שתי
"	ב	אירבן
8	ב	מלמעלה הרם
"	ה	רובן
"	ג	מלמטה אהר (2) וציל יבנסו
"	ב	יבנה
"	א	אהר
9	ז	מלמעלה כאשר פרט וכן לפניו יבדפוס נפל מים
"	"	עושים
"	ה	מלמטה ישמי תר לים אדינני וכן נבון.
"	ב	היא ערנין (2) ושעכסער הגיה עד בינו
"	"	בכל אופן המלה קשה להבין
10	ד	מלמעלה ולא פירכם (2)

צד	שורה	מלמעלה
10	ה	בעשא (2)
"	ה	מלמטה המאורים (2)
"	ג	אין ידעין
11	א	מלמעלה שיש
"	ד	הוציא
"	ד	בשבתין
"	ז	העוירים
"	ז	שבני הכימרים וכן לפניו יבדפוס נפל מים
"	ז	ששלמה המלך בנאי
"	ח	מלמטה בנין (2) בתוך
"	ד	אחד
"	ד	יעקב
"	א	ליסתור
12	ה	מלמעלה אחד-כנימן
"	ז	אסקררים ולפניו אסקררים
"	ז	מלמטה פני עיר (2)
"	ה	מנדא (2)
"	ג	ויבעבי
13	ב	מלמעלה קטן
"	ד	כמעט
"	ה	לתבוי(2) כראשי
"	ט	להם (ה) אך הם
"	ג	מלמטה הכום איתו
14	א	מלמעלה כנגד "
"	א	ביערה נחקק יכתב עליי מעמן (2)
"	"	מתוק כדבש
"	ב	עובי (2) איתו-בשעה (2) שזרחה

צד שורה מדמעה

14 גביה כד

כמי שראיתי בתבתי ויחזרונמחק ינסתב יר"י

בעינו ימלת אני יש למחוק מן הכתב

כי ליתא לא לפנינו ילא שם שם.

כי מלמטה ימדינה גדולה, יכן לפנינו ינשמט בדפוס

Die
Rundreise

des

R. Petachjah aus Regensburg

nach

einer Hs., den ältesten Ausgaben und andern Druck-
werken ediert und übersetzt, mit Anmerkungen
und Einleitung versehen

von

Dr. L. GRÜNHUT

in

Jerusalem.

II. Teil.

Einleitung, Übersetzung und Register.

Hierzu eine Karte in Steindruck.

Jerusalem 1904.

Verlag: J. Kauffmann, Frankfurt a M.

Preis beider Teile: Mk. 3.

Druck des Syrischen Waisenhauses, Jerusalem.

Inhaltsverzeichnis.

*

	Seite
1 Vorwort	
2 Vorbemerkung :	
I Die bei gegenwärtiger Ausgabe.	I — V
II Die gegenwärtige Redaction	V — VII
III Der Zweck von R. Pet.	VII — XII
IV Die Zeit seiner Reise	X — XII
V R. Pet's Peregrinatio	XII — XIV
VI Excurs.	XV — XVI
3 Die Rundreise des R. Pet.	1 — 50
4 Nachträge und Berichtigungen	
5 Register.	

Alle Rechte vorbehalten.

Sr. Wohlgb.

Herrn Prof. Dr. W. Bacher

in Treue

und Freundschaft

vom

Verfasser und Herausgeber.

6

VORWORT.

Vorliegende Reisebeschreibung rührt von einem deutschen Juden, R. Pet. aus Regensburg, her, welcher in der 2. Hälfte des 12. Jahrhunderts blühte. Etwa 7 Jahre — 1178 — 85 — hat seine Reise durch Polen, Russland, die Krim, Chazarien, Armenien, Medien, Babylonien, Mesopotamien, Syrien und Palästina gedauert. Was er gesehen, gehört und erfahren, hat er in das Sibbub aufzeichnen lassen. Die Reiseroute, wie wir sie hier in Kürze angedeutet, rechtfertigt vollkommen den Namen „Rundreise“ (Sibbub).

Wenn schon aber eine Schrift, wie die vorliegende, in Anbetracht ihres Alters unsere Aufmerksamkeit auf sich lenkt; so regt vollends das Sibbub unser Interesse durch seinen Inhalt an. Sein historischer, wie geographischer Wert, noch dadurch erhöht, dass er eine willkommene Controle zu den Reisebeschreibungen des R. Benj. bietet, ist denn auch längst erkannt und verwertet worden. Umso schmerzlicher vermissten wir bis heute eine kritische Ausgabe dieses Werkchens. Dies erkennend, unterzog ich mich der nicht leichten Aufgabe, zunächst einen gesichteten Text her-

zustellen. Allerdings gelang mir dies nur insoweit als die Hilfsmittel es gestatteten. Im Vergleiche zu R. Benj., von dem uns noch verschiedene Hss. zu Gebote standen, flossen diese sehr spärlich. Gleichwohl ging auch bei diesen beschränkten Hilfsmitteln der Text — durch gewisse Herausgeber arg verstimmt, nicht leer aus. Eine neue Übersetzung, die sich adäquat dem Texte anschliesst, wie er uns jetzt vorliegt, hielt ich für sehr geboten

Nicht überflüssig schien mir, unsere „Rundreise“, um sie einer bessern Veranschaulichung näher zu bringen, mit einer Karte¹⁾ zu versehen. Dass hierbei hauptsächlich der Orient in Betracht kam, ist sehr natürlich. Palästina ward als hinlänglich bekannt vorausgesetzt.

Indem ich hiermit mein Versprechen, gegeben bei der Veröffentlichung des R. Benj., einlöse, schliesse ich mit dem Wunsche, dass R. Pet. dieselbe Beachtung, welche ersterer gefunden, zu teil werden möge!

Jerusalem im März 1905

Dr. Grünhut.

¹⁾ Gezeichnet von Herrn Georg Gabler, Lehrer am Syr. Waisenhaus in Jerusalem. Für sein freundliches Entgegenkommen fühle ich mich ihm herzlichst verbunden.

Vorbemerkung.

Die bei gegenwärtiger Ausgabe zu Rathe gezogenen Hilfsmittel.

I.

Die Rundreise des R. Pet. liegt uns in mehreren Editionen vor. Sie sind, so weit sie hier in Betracht kommen können, bei Steinschneider¹⁾ verzeichnet. Bloss eine einzige ist dem Nestor der jüdischen Gelehrsamkeit entgangen. Es ist dies die Ausgabe Zanolini's, welche er mit lateinischer Übersetzung versehen, in dessen „Ratio Institutioque“, Padua 1750 erscheinen liess. Sie benutzte ich bei meiner Bearbeitung der Itinerarien des R. Benj. von Tudela²⁾, (gedruckt Jerusalem 1903) und stand mir auch jetzt bei der Herausgabe des R. Pet. zu Gebote.

Eine zweite, der Zeit nach ältere Ausgabe erlangte ich zur Benutzung auf unbestimmte Zeit von der Budapester Seminar Bibliothek³⁾. Das Exemplar, gedruckt Altdorf 1719⁴⁾, enthält die bekannten „Exer-

1) Lutz' Jerusalem, 1889 S. 43.

2) Vgl. das. 2. Teil S. 20 Anm. 4.

3) Deren Verwaltung, namentlich dem gelehrten Bibliothekar, Herrn Prof. L. Blau, wie allen denen, die meine Arbeit förderten, sei hiermit der herzlichste Dank ausgedrückt.

4) Ottensoser so auch Steinschneider (a. a. O.) schreiben. 1687. vorliegende Ausg. blieb demnach letzterem unbekannt. Wir bezeichnen diese Ausg.: EW (= Editio Wagenseil), zum Unterschiede von der Prager, die wir mit Ep bezeichnen.

„citationes“ von J. C. Wagenseil. Auf Blatt 168 bis 200 befindet sich die „Peregrinatio“ des R. Petch., welche, nach einer Hs. ediert, gleichfalls mit lateinischer Übersetzung versehen ist. Anfangs dachte ich, mir lägen in diesen Werken zwei verschiedene Editionen vor; aber schon beim ersten Vergleich überzeugte ich mich, dass Zanolini den Wagenseil einfach abgeschrieben hat⁵⁾ mitsamt seinen Druckfehlern, welche er seinerseits nur noch um einige vermehrte.

An Hss. hat sich, soweit ich in Erfahrung bringen konnte, bloss eine einzige⁶⁾ erhalten. Sie ist Eigentum der Leipziger Stadtbibliothek. Meinem Ersuchen, gerichtet an Herrn Dr. Porges in Leipzig, eine Abschrift des Zanolini'schen Textes mit dem dortigen Ms. zu vergleichen, kam der gelehrte Rabbiner bereitwilligst nach, wofür ihm auch an dieser Stelle der gebührende Dank gezollt sei. Sein Begleitschreiben, mit welchem zugleich meine Abschrift eintraf, lautet wie folgt:

Leipzig, 9. 1. 05 „Die Leipziger Hs. ist von Wagenseil in seinen „Exercitationes“ mit grosser Sorgfalt ediert worden. Nachdem ich einige Blätter Ihrer Copie mit der Hs. verglichen hatte, sah ich, dass Zanolini nichts weiter geleistet hat, als dass er den Text bei Wagenseil durch einige neue Fehler verderbt hat. Diese Zanolini'sche Ausg. ist wertlos und darf bei einer Neuausgabe gar nicht in Betracht kommen. Ich habe in Ihrem Ms. nur die Stellen mit Varianten aus der hiesigen Hs. versehen, wo Wagen-

5) Vgl. Grünhut, Magyar - Zsidó Szemle, Januarheft 1905 S. 66. S. auch weiter.

6) Sie soll Wagenseil seiner Ed. zu Grunde gelegt haben. Die Hs. bezeichnen wir: CL. (= Codex-Leipzig).

erhalten hat, ist zu übersetzen: „... und langte nach sechs Tagen [an] den Strom Dnjeper an“. Aber gerade das Adverbium, wodurch der Satz verständlich wird, streicht Ottensoser. Er bezeichnet es in der Anm. als überflüssig; das ist es aber ganz und gar nicht, Im Gegenteil; erst durch dieses Wörtchen, macht sich uns R. Fet. begreiflich.

Es kann hier nicht meine Aufgabe sein, Ottensoser nachzuweisen, wie oft er gegen den Text gesündigt hat. Ich denke, die angeführten Beispiele dürften schon genügen, uns davon überzeugt zu haben, dass Ottensoser's Text unzulänglich sei. Im übrigen verweise ich auf meine hebr. Noten. Wohl darf ich aber getrost sagen, dass ich mir keiner willkürlichen Textänderung bewusst bin. Wenn ich hier und da der einen oder der anderen La. den Vorzug gab, so geschah es nach sorgfältiger Erwägung. Wie ich mir nun einerseits — soweit es eben meine Hilfsmittel gestatteten — alle Mühe gab um die Herstellung eines gesichteten Textes: so bestrebt war ich andererseits die Schwierigkeiten zu überwinden, welche mir bei der Übersetzung im Wege standen. Denn davon kann sich Jedermann leicht überzeugen, dass die Sprache unseres „Sibbub“ hart, gewunden und verschlungen ist. Es war daher kein leichtes sie zu bemeistern, ohne dem Texte Abbruch zu tun, ihm aber auch nicht sklavisch zu folgen. Inwieweit mir dies gelungen — dieses Urteil überlasse ich andern.

Die gegenwärtige Redaction der Peregrinatio des R. Pet.

II.

Es unterliegt keinem Zweifel, dass das „Sibbub“ in seiner gegenwärtigen Gestalt nicht unmittelbar aus der Hand seines Urhebers hervorgegangen sein

kann. Kein einziges Mal im ganzen Werkchen wird R. Pet. redend eingeführt. Es wird vielmehr durchgehends von ihm in der dritten Person gesprochen¹⁰⁾. Ottensoser¹¹⁾ meint nun, dass dessen Redacteurs die zwei Brüder, R. J. ha-Laban, R. Nachman, und R. Jehudah der Fromme gewesen wären. Allein für diese Annahme gibt es auch die leiseste Spur eines Beweises nicht. Es ist auch nicht einzusehen, warum die Redaction eine solch hervorragende dreifache Kraft erfordert haben sollte. Dazu kommt noch, dass die drei Gelehrten gar nicht an einem Orte lebten. Der Sitz des R. J. ha-Laban war Prag, die Hauptstadt Böhmens, während die beiden andern in Regensburg, in Deutschland wohnten. — Dies scheint wohl der Grund zu sein, wesshalb Steinschneider¹²⁾ die beiden Brüder weglässt und R. Jehudah b. Samuel, (den Frommen), allein als Redactor bezeichnet. Gestützt wird diese Annahme durch folgenden Passus: „R. Jehudah der Fromme wollte es nicht aufzeichnen . . .“ (w. S. 8). Allein an der Erwägung, dass erstens R. Jehuda sich selbst den Beinamen der „Fromme“ nicht beigelegt haben würde; dass ferner der Redactor, wenn identisch mit R. Jehudah, sicherlich in der ersten Person von sich gesprochen haben würde, scheidet auch diese Annahme.

Indessen ist es nicht ausgeschlossen, dass in diesem Passus auf eine Recension hingewiesen wird¹³⁾, deren Redactor tatsächlich R. J. der Fromme war. Diese Recension mag der noch gegenwärtig vorhandenen als Vorlage gedient haben. Hinzu mögen dann

10) Vgl. Ottensoser, Einleitung §. 2.

11) Ibidem.

12) A. a. O.

13) Vgl. weiter Anm. 21.

seil's Ausg. in Folge unrichtiger Lesung oder eingeschlichener Druckfehler von der Vorlage abweicht. Den besten Text liefert die Prager Ausg., die nur wenige Druckfehler hat. Sie werden aus meinen Anmerkungen zu Ihrem Ms. ersehen, dass ich die Leipziger Hs. mit grosser Sorgfalt durchgegangen bin. Aber die Fehler bei Zanolini, die in der Ausg. von Wagenseil nicht vorhanden sind, habe ich nicht corrigiert, weil sie nach Ed. Wagenseil zu corrigieren sind“.

Zu grossem Danke fühle ich mich verpflichtet für die ausserordentliche Freundlichkeit des Privatgelehrten, Herrn A. Epstein in Wien, der mir die sehr seltene Prager⁷⁾ Ausg. (1595) seiner Reichhaltigen Bibliothek für die ganze Dauer meiner Arbeit zur Verfügung stellte.

Während nun die spätern Ausgg. ein Abruck der Prager Ausg. sind, legte Ottensoser seiner Edition (auch deutsch, Fürth 1844) den Wagenseil'schen Text zu Grunde.

Schliesslich verdient auch das Seder ha-Doroth von Heilperin (Warschau 1873) erwähnt zu werden. Seine Laa., wenn auch aus Secunderquellen geschöpft, enthalten eine Fülle sehr werthvoller Varianten, nach denen die Ausgg. sich berichtigen lassen.

Das ganze verfügbare Material durchgehend, fand ich, wie schon Porges bemerkte, dass Ep tatsächlich den besten Text liefert. Ich legte daher sie meiner Ausgabe zu Grunde. Nur der Anfang schien mir echter, wie ihn EW bietet. Zu dem Stücke, welches wir mit „Vorwort“ bezeichnen, bemerkt zwar Porges: „Dieser Titel⁸⁾ ist in der Hs. (CL) nicht

7) Zum Unterschiede von EW nennen wir sie Ep (= Editio princeps).

8) Vgl. die hebr. Noten hierzu.

ursprünglich vorhanden gewesen, sondern von Wagen-seil hinzugeschrieben.“ Allein wo soll ihn denn Wagen-seil hergenommen haben? Ep kann er nicht entlehnt sein, weil in diesem Falle er da wie dort gleich gelautet haben würde. Wo fand er ihn denn? Ich glaube daher, dass W. jedenfalls eine zweite Hs. vorgelegen, der er das Stück entnehmen und in CL nachtragen konnte. In jedem anderen Falle würde er sich einer Fälschung schuldig gemacht haben.

Warum Ottensoser, der EW folgt, dennoch diesen „Titel“ weggelassen hat, ist mir nicht klar. Zu rügen ist aber noch mehr, dass er sich einerseits Conjekturen gestattet, die völlig den Text entstellen, und andererseits zu Laa. zwingt, die geradezu einen Unsinn aussagen. So z. B. übersetzt er, gemäss seiner Vorlage: „... und man geht durch eine Höhle über den Jordan (!), wie es heisst: der Jordan entspringt in der Höhle bei Paneas.“ (S. 56. Vgl. w. unten S. 39). Oder wenn er sagt (S. 59): „Dann reiste R. Pet. nach Obergailäa und verweilte auf den Bergen (!) Zu welchem Zwecke soll er denn auf den Bergen veweilt haben? Richtig liest aber Ep, wonach zu übersetzen ist: „Er ging nach Obergailäa, das wegen seiner Gebirgs-Lage die Bezeichnung „Ober“ erhielt.“

Aber auch EW bietet oft richtige Laa. So z. B. gleich Zeile 2 liest Ep, welcher La. denn auch Ottensoser folgt: „... aus Russland ging er in sechs Tagen⁹⁾ über (?) den Fluss Dnepr.“ So aber kann der Urtext unmöglich gelautet haben; da die Überfahrt des Dnjepers doch keine sechs Tage erfordert haben kann. Nach EW aber, in welcher das Richtige sich

9) „Auf“ kann es nicht heißen, weil das folgende „jenseits“ nicht passen würde.

auch mündliche Mitteilungen gekommen sein, sowie Weglassungen aus der Vorlage, was dann zur Folge hatte, dass das Werkchen den fragmentarischen Charakter, welchen es heute aufweist, annehmen musste. Dass R. Petachjah's Bericht uns nur im „Anzuge“ vorliegt, hat auch schon Grätz (a. a. O. S. 458) erkannt. Die mündlichen Mitteilungen, welche die schriftlichen Auslassungen ergänzen sollten, mögen es verschuldet haben, dass „die Parteien bunt untereinander gewürfelt“ seien. Eine zweite von unserer stark-abweichende Recension hat es sicherlich einmal gegeben. Möglich also, dass deren Redactor R. J. der Fromme war. Von wem aber die gegenwärtige Recension redigiert worden ist, das lässt sich nicht mehr ermitteln.

Der Zweck von R. Pet's. Reise.

III.

Über diesen Punkt soll an anderer Stelle ausführlicher gehandelt werden. Ich will mich hier kurz fassen. Die blutigen Verfolgungen im Mittelalter hat den hartbetroffenen Söhnen Jakobs sehr häufig den Wanderstab in die Hand gedrückt. Die von erstem Kreuzzuge schwer heimgesuchten Prager Juden fassten den Entschluss, nach Polen auszuwandern. Allein durch Wratisslaw, den Fürsten Böhmens an den Bettelstab gebracht, mussten sie vorläufig den Plan aufgeben¹⁴⁾. Das Jahr 1147¹⁵⁾ heischte wieder und auch in Böhmen neue Märtyrer. Beinahe wäre um dieselbe Zeit die grösste Autorität der Judenheit, R. Tam in Ramerü, ums¹⁶⁾ Leben gekommen. Die Kunde war

14) Graetz a. a. O. S. 112—13.

15) Ebenda 182.

16) Ibidem 181.

sicherlich bis Prag gedrungen, schon umsomehr, als R. J. ha-Laban in Prag dessen Schüler war. Den 20. Sivan¹⁷⁾ 1171 erlitten die Juden Blois auf dem Scheiterhaufen den Märtyrertod. R. Tam setzte hierauf den 20. dieses Monats als Fasttag ein¹⁸⁾, wovon er die weitesten Gemeinden, sicherlich also auch Prag, den Wohnort seines Schülers, in Kenntnis setzte. So folgte, mit kleinen Unterbrechungen, Schlag auf Schlag, jeder aber mit Vernichtung auf das Haupt der wehrlosen Bekenner des Einig—Einzigens herniedersausend.

Auf seiner Heimreise, zwischen 1172 und 1173 hatte R. Benj. auch Prag und Regensburg berührt. Das Beispiel R. Benj.'s, dessen persönliche Bekanntschaft R. Pet. sicherlich hier gemacht hatte, wirkte auf diesen so stark ein, dass er sich, von seinem Bruder, bezw. der Prager Gemeinde angespornt, gleichfalls zu einer ähnlichen Reise,¹⁹⁾ dieselben Zwecke verfolgend, entschloss. Hatte R. Benj. aber Südarabien als Endziel ins Auge gefasst; so schien R. Pet., nächst Polen oder Russland Babylonien²⁰⁾ als das geeignetste Land, wohin der Strom der Auswanderer zu leiten wäre. Jemen, von weiten wüsten Strecken umgeben, war ein zu weites, kaum erreichbares Ziel. Den Landweg hat der Krieg, der die mächtigen Völker zweier Bekenntnisse ununterbrochen in Athem

17) Ebenda 219.

18) A. a. O. S. 220.

19) Vgl. Einleitung zu R. Benj. Reisebeschreibung T. 2 S. 19 ff.

20) Sicherlich war der Name des Bagdader Schulpräsidenten, Samuel b. Ali, in Böhmen und Deutschland bekannt, oder wenigstens durch R. Benj. bekannt geworden. Vgl. Epstein, Mschr. 1895 S. 511 und Jg. 40. S. 134. Dass Einzelauswanderungen nach Babylonien nicht zu den Seltenheiten gehörten, ist genügend bekannt.

hielt, unsicher gemacht; der Weg zu Wasser war nicht gefahrlos. Bei weitem leichter und viel gefahrloser war Babylonien zu erreichen. Babylonien! Die Heimstätte Talmud, zu der des letztern Anhänger mit unwiderstehlicher Macht sich hingezogen fühlten; das Geburtsland der Geonim, welche den Talmud ausbauten, ihm neues Leben einhauchten, die jüdische Wissenschaft anbahnten, die Responsenliteratur begründeten und dadurch die verschlungenen Wege der Halachah um Vieles zugänglicher machten; ein Land, in dem Exilarchat und Geonat nach 2 hundertjährigem Erlöschen sich wieder zu alter Macht und Blüte erhoben hat — wer hätte nicht freudig dasjenige Land, in welchem dem Volke Israel keine Qual des schweren Galut erspart geblieben ist, mit den herrlichen, vom Glücke und Segen strotzenden Euphrat-Ebenen vertauscht?!

Wäre R. Petachjah's Reise eine freiwillige und keine Tendenzreise gewesen; so hätte er sicherlich gestrebt, zuallererst nach Palästina zu gelangen; denn wo in der ganzen Diaspora gibt es ein jüdisches Herz, das nicht bei dem Gedanken „einer Wallfahrt nach Erez Jisrael“! höherschlägt? Wo ein frommer Pilger, dessen Schritte nicht die verzehrende Liebe zu dem Lande befliegelt hätten, das uns die Vergangenheit in tausenderlei Farben, bald in lichten, bald in düstern, vor die Seele zaubert, uns zur Hoffnung auf eine bessere Zukunft ermahnt; ein Land, dessen Staub diejenigen deckt, auf die ein Volk mit Stolz hinblickt? Warum führte R. Pet.'s Weg zuerst nach Babylonien und nicht, wie man billig erwartet hätte, nach Palästina? Warum fertigt er überhaupt Palästina so rasch ab, während von Babylonien er sich gar nicht zu trennen vermag? Wieder und wieder kommt er darauf zurück, von Babylonien rühmlichst zu sprechen, sich

in Lobeserhöhungen für den Schulpräsidenten zu ergehen, als ob ausser Babylonien keine Welt mehr wäre und ausser R. Schemuel b. Ali es keinen Gelehrten mehr in Israel gegeben hätte! — Gleichwohl ist das Land seiner Begeisterung nicht die Heimstätte seiner bedrängten und verfolgten Brüder geworden. Denn der Mann, für den er so sehr schwärmte, hat, wie es scheint, trotz Titel und Würden, den Einfluss bei Hofe doch nicht besessen, dass er diesen günstig für die Sache zu stimmen vermocht hätte.

Die Zeit seiner Reise.

IV.

Hildesheimer (Israelitische Monatsschrift, wissenschaftliche Beilage zur Jüd. Presse, 1903 No. 10 S. 38) schreibt: „... 1175 unternahm Pet. aus Ratisbonne (Regensburg) über Böhmen, Polen, Russland, die Krim, das Chazarenreich etc. eine Reise nach Palästina²¹⁾:...“ So sagt auch Grätz (a. a. O. Bd. VI N. 10 458), was er auf folgende Weise begründet. „Damaskus“, schreibt er, „gehörte damals schon zu Saladin, dem Sultan Egyptens...“, (s. weiter S. 38). Diese Stadt... kam erst November 1174 in Saladins Besitz, also war R. Pet. im Orient nach 1174. Jerusalem war zur Zeit seiner Reise noch in den Händen der Christen (s. w. S. 45), also vor October 1187. Demgemäss muss man die Reise zwischen 1175 — 85 setzen.“

An einer andern Stelle (Bd. V Note 20 S. 485) gibt er das Jahr 1180 an. Offenbar wollte er damit das Jahr seiner Anwesenheit im Orient näher bezeichnen.²²⁾ Und das kommt tatsächlich der Wahrheit sehr

21) Daß er nicht direkt reiste, sondern den weiten Umweg gewählt hatte, beweist, daß ihm nicht Palästina Hauptzweck war.

22) Vgl. Graetz ibidem Bd. VI S. 300.

nabe. Dies lässt sich durch folgende Facta begründen. Einem beim Beten sich eingeschlichenen Missbrauche steuernd, änderte Maimonides die Gebetsweise dahin ab, dass die Schemoneh Esreh (18 Benedictionen) nicht, wie es herkömmlich war, die Gemeinde zuerst leise bete, sondern gleich vom Vorbeter laut vorgetragen werde. Diese Verfügung fand nicht nur in Palästina und Syrien, sondern auch in Babel²³⁾ Nachahmung. Denn ausdrücklich heisst es bei R. Pet. (S. 32)²⁴⁾, dass nur die „Lobgesänge“ die Gemeinde mitbetete.

Ferner berichtet R. Pet., dass während seiner Anwesenheit in Bagdad arme Gelehrte nach Meschech übersiedelten, um die dortigen Völker, welche sich zum Judentume bekehrten, in Bibel und Talmud zu unterrichten²⁵⁾. Auffallend ist nun, dass sich, wie R. Pet.'s weiterer Bericht lautet, auch „Schüler aus Egypten dorthin begaben. Offenbar haben sich die moschischen Fürsten mit der gleichen Bitte, ihnen Gelehrte zu entsenden, ebenso an Maimuni²⁶⁾ gewendet, wie an R. S. b. A. Dies setzt also voraus, dass Maimuni's Namen bereits weit und breit gekannt war, was aber vor 1177 schwerlich noch der Fall war. Vgl. Grätz a. a. O. S. 336 ff.). Somit fällt R. Pet. Reise im Orient nach 1177.

Wie lange sie bis Babylonien gedauert habe,

23) Nach R. Benj. (T. 2. S. 57) gab es in Babel 20000 jüd. Familien. Es ist also hier nicht von Bagdad die Rede.

24) S. Grätz a. a. O. S. 338 S. auch den hebr. Teil dieser Arbeit und die Noten hierzu.

25) Weiter S. 35, wozu Graetz ibidem S. 300 zu vergleichen ist.

26) Ob sich R. S. b. A. durch diese Vorfälle nicht zurückgesetzt fühlte, ist schwer zu verneinen. Mag sein, daß die Spannung, die später zum Ausbruche kam, schon ältern Datums gewesen sei. Vgl. Grätz das. 360.

können wir nicht wissen; da der Bericht sich nur lückenhaft erhalten hat. Er beginnt nämlich mit Prag und steht mit einem Satze in der Krim. Ebenso bricht er bei Palästina ab, und lässt nur noch merken, dass er auch in Griechenland²⁷⁾ war (vgl. R. Benj. ibidem S. 19). War er nun in Babylonien um 1179—80; so hat er wohl kaum vor 1178 die Reise angetreten. Denn zwei Jahre dürften hinlänglich ausgereicht haben zu der Reise von Prag bis Babylonien.

R. Petachjah's Peregrinatio und R. Benj's Itinerarium.

V.

Wie R. Benj' so macht uns auch R. Pet. mit historischen Facten bekannt, die nicht von unterzuschätzendem Werte sind²⁸⁾. Was aber die Persönlichkeit der beiden Touristen betrifft, so kann man sie kaum auf eine Stufe stellen. R. Benj. wird hohe Gelehrsamkeit nachgerühmt, während bei R. Pet. dies der Fall nicht ist. Ersterem stand die arabische Sprache zu Gebote, R. Pet. dagegen verstand nichts von ihr (vgl. w. S. 17). Andererseits war R. Pet., wie schon S. 7. durchblicken lässt, mit Glücksgütern gesegnet, während R. Benj. sich, dem Anscheine nach, dessen nicht rühmen konnte. Wie persönlich, so sind sie auch in den Berichten, von den Stellen²⁹⁾ abgesehen, wo sie mitein-

27) Der Bericht deckt sich zum Teil mit dem des R. Benj. S. 19

28) Von literatur — historischer Bedeutung ist S. 16, indem wir hier zum ersten Male erfahren, daß R. Saad Gaon auch über die Mischnah einen Commentar verfaßt hat. Vgl. Grätz ibid. V. S. 135. Auch die Geographie geht bei R. Pet. nicht leer aus. Auf diese Punkte hinzuweisen ist überflüssig.

29) Auf diese ist in den Noten hingewiesen worden. Besonders aber sei hervorgehoben S. 28 15 ff.; 13 20, und

ander übereinstimmen, sehr verschieden. R. Benjamin's Berichte lauten präcis. sind erschöpfend. Er gibt genau an, wie weit ein Ort von dem andern entfernt ist, bezeichnet überhaupt alle Ortschaften, die er passierte. mit Namen: lässt es sich angelegen sein, zu ermitteln, wieviele Mitglieder jede Gemeinde zählte, macht nahuhaft all die Autoritäten, mit denen er in Berührung kam, kurzum: er lässt sich nichts entgehen, was von einigem Interesse war. Von alledem erfahren wir blutwenig³⁰⁾ bei R. Pet. Er fertigt alles und jedes kurz und rasch ab: verschweigt mehr als er spricht. Nur bei Babylonien, — da wird er redselig. Seine ganze Redekunst erschöpft sich schier, so er auf Babylonien, und in zweiter Reihe erst, wenn er auf Palästina zu sprechen kommt. Und spricht er einmal von R. S. b. A., so geht er ganz in Begeisterung für dieses Schuloberhaupt auf. So z. B. spricht er von Hillah (S. 24), und verschweigt, dass dort eine zahlreiche jüd. Gemeinde existiert habe (Vgl. R. Benj. S. 58). Dasselbe vermisst man bei ihm bei der Erwähnung von Babel (S. 32), wo nach R. Benj. (S. 57) 20,000 jüd. Familien ansässig waren. In Chamath traf letzterer 70 jüd. Familien an (S. 44), und R. Pet., der ebenfalls in Chamath war (S. 38), lässt die Gemeinde unerwähnt. Bei dieser Gelegenheit erfahren wir bloss, dass der Abschreiber der vorliegenden Recension es zuletzt unterlassen hat, die

S. 66 — 68³¹⁾; S. 34³²⁾ und R. Benj. S. 63³³⁾. Bisweilen kann der eine Bericht durch den andern ergänzt werden, so z. B. R. Benj. S. 37³⁴⁾ mit R. Pet. 32³⁵⁾. Einmal scheint sich R. Pet. in direkten Widerspruch zu R. Benj. gesetzt zu haben. Diesen Eindruck macht auf uns S. 45³⁶⁾, wenn man die Stelle mit R. Benj. 31³⁷⁾ vergleicht. S. auch weiter S. 7 (17).

30) S. weiter S. 9 (24) und auch sonst.

31) S. oben Anm. 29.

Zeitdauer anzugeben, welche die Reise von einem Orte nach dem andern erforderte. Was zu dieser Stelle noch zu bemerken wäre, ist in den hebr. Noten nachzulesen.

Ausserlich unterscheidet sich R. Pet's. „Sibbul“ von den Massaoth des R. Benj. durch dessen Einteilung in Capiteln. Doch näheres hierüber im Vorworte zum hebr. Teile.

Excurs

Unter der Ueberschrift: „Zilzach — Ramah¹⁾“ habe ich in der Einleitung zu R. Benj. Teil I (S. 6—9) die Frage behandelt, ob Rachel's Grab dort zu suchen sei, wo es heute gezeigt wird, oder nicht. Ich glaubt die Frage verneinen zu müssen. Damit stimmt nun, wie ich mich nachträglich überzeuge, auch R. Pet. überein. Denn er sagt, dass er vom Grabe Rachel's nach Jerusalem gegangen war (S. 43—44). Wenn er nun vom Norden kommend, zuerst das besagte Grab angetroffen hat, so kann dasselbe unmöglich südlich von Jerusalem gelegen haben. ferenr heisst es bei ihm, dass die Entfernung zwischen dem Grabe und Jerusalem eine Halbtagsreise betrug. Hier kann doch nicht von der Stelle, die heute als das Grab Rachel's ausgegeben wird, die Rede sein, u. z. desshalb, weil diese Entfernung keine zwei Stunden beträgt. —

Es scheint mir daher, dass die Ueberlieferung schon damals eine geteilte war. Nach Manchen lag nämlich das fragliche Grab im Süden Jerusalems, also an der Stätte, die noch heute als solche bezeichnet wird. Nach Anderen aber befand es sich gerade in der entgegengesetzten Richtung, nämlich im Norden Jerusalems. Damit hebt sich auch der Widerspruch, in welchem die beiden Touristen zu einander sich befinden. —

1) Im Midrasch Sutta zum Hohenliede, ed. Buber S. 8 (oben) finde ich, daß auch Jerusalem Ramah geheissen hat. (Vgl. hierzu Raschi, Sam. I 2,4). Woher der Midrasch dies genommen hat, ist mir nicht klar. Jedenfalls glaubte ich diese Stelle nachtragen zu sollen.

Die Ortsnamen.

Prag Kiew Nisibis Chosen Kepha Neu-Niniveh Alt-Niniveh Bagdad Polos Kneset Jechezkel Nehardea Hillah Schuschän Neu-Babylon Alt-Babylon Haran Aram Naharajim	Chamat Haleb (Aram Zoba) Damaskus (Pamjas) Tiberias Sufurieh Uscha Schafram Akko Jabneh ¹⁾ Arbel (Rachels Grab) Jerusalem Hebron Mamre
--	---

1) Über Uscha und Schafram vgl. Schwarz, Das hl. Land S. 138; richtiger aber bei Hildesheimer, Geogr. Pal. S. 15 Note 116. In Akko war R. Pet., wie er selbst sagt (S. 46). Ist nun die La. Jabneh (S. 41) gesichert, so kann er unmöglich von Akko dorthin und dann nach Arbel gegangen sein. Ob zur Zeit Petachjah's Juden in Jabneh wohnten, ist sehr zweifelhaft, vgl. R. Benjamin S. 87. Er scheint daher Jabneh hier „bloss gelegentlich“ erwähnt zu haben. Vgl. noch Epstein, Eldad ha-Dani S. 13 und unsere Notizen zum hebräischen Teile dieser Arbeit.

Berichtigungen zur Vorbemerkung.

- S. III Z. 13 Anstatt Reichhal- ist zu lesen reichhal-
 „ „ „ 23 „ varian- „ „ „ Varian-
 „ V „ 5 von unten. Anstatt andern i. z. l. Andern
 „ VII „ 5 Anstatt Anzuge ist zu lesen Auszuge
 „ IX „ 4 „ „ „ [des] Talmud
 „ „ „ 11 von unten. Anstatt befliegelt ist zu lesen beflügelt.
 „ XII „ 16 Anstatt Bet. ist zu lesen Pet.

EXCURS.

- „ 4 „ „ glaubt, ist zu lesen glaubte
 „ 11 „ „ ferent „ „ „ Ferner
 „ 3 von unten Anstatt ber i. z. l. der

Nachträge und Berichtigungen¹⁾.

S. 5 (Vorbemerk.). Nur noch auf eine Stelle sei hier hingewiesen. Zu S. 23 Z. 4²⁾ fügt Ottensoser hinzu: „auch er liegt dort begraben.“ Das kann aber unmöglich richtig sein. Denn weiter (S. 37 Z. 11) sagt R. Pet. selbst, das Grab Ezra's wird „am Ende Babyloniens“ gezeigt. Wie könnte er aber dies gesagt haben, wenn dasselbe Grab nach ihm bei Kneseth Jecheskêl sich befunden hätte? Ferner heisst es bei ihm (S. 49): „. . . in Bassra,³⁾ das zu Babylonien gehört, liegt Ezra's Grabesstätte.“ Wo liegt aber Bassra, und wo liegt Kneseth Jecheskêl! Die Entfernung gibt R. Pet. selber auf 6 Tagereisen an (S. 26—27). Wie kann er nun gesagt haben, „dass auch er dort begraben liege“? Offenbar verschrieb sich Ottensoser auch hier, und wir müssen nicht allein seine Ergänzung zurückweisen, sondern auch den textlichen Anfangssatz streichen.
 S. 7 Z. 29. Vgl. hierzu b. Ketuboth 77 b.

„ 17 „ 12 „ „ Das Buch Jezirah, gedruckt Mantua 1561, S. 70.

„ 40 „ 23. Anstatt trajcto ist zu lesen trajecto.
 „ 48 „ 26. „ 8 „ „ „ 28.

1) Über etwaige, den Sinn nicht störende Druckfehler erachtete ich die Berichtigung als überflüssig. Gern erfülle ich hier die mir sehr angenehme Pflicht, Seiner Hochwürden, Herrn Pater Schmidt, der mir auch bei der Correctur, gegenwärtiger Arbeit behilflich war, meinen verbindlichsten Dank auszudrücken.

2) Anstatt Ararjah's (in derselben Z.) ist zu lesen Azarjah's.

3) Vgl. hierzu S. 26 Anm. 84, 85 u. 90.

Register¹⁾

- Bacher 5.
Benj. R. 4, 5, 6, 9, 10, 12,
13, 14, 16, 17, 20, 21, 23,
24, 25, 29, 30, 31, 32, 34,
35, 36, 38, 39, 40, 43, 44,
45, 46, 47, 48, 49. (Vor-
bem.) 1, 2, 8, 11, 12, 13.
Berliner 7, 49.
Buber 43.
Buxtorf 2
Daniel 6, 22, 31.
Epstein 18, (Vorbem. 8).
Ezechiel 22, 34.
Genesis 7, 9, 35, 36, 44, 48.
Gesenius 15, 34.
Grätz 8, 11, 12, 14, 27, 34, 37
(Vorbem.) 7, 10, 11
Grünhut 4, 5, 42 (Vorbem.) 2.
Harkavy 26.
Heilperin 5, 15, 23, 25, 27,
30, 38, 40, 42, 43, 49.
Jeremia 13, 34.
Jes. 47.
Josephus 13.
Josua 39, 46
Kimchi 34.
Kön. 13 34. 45.
Lek. Tob. s. Buber.
Löw (J) 18.
Löw (L) Gesammelte Schrif-
ten 33.
Lunz s. Steinschneider.
b. Makkoth 29.
Magyar Zs. Sz. s. Grünhut.
b. Menachoth 32.
Numeri 10.
Onkelos 11.
Ottensoser (zerstreut durch
das ganze Werk).
Porges Vorbem. 2, 3.
Pseudojonathan 4.
Raschi s. Berliner.
Saadia Gaon 8, 9, 34, (Vor-
bem.) 12.
Sachariah 47.
Samuel 12, 20.
Schwarz (das hl. Land) 16.
Steinschneider 9, (Vorbem.)
1, 6.
Wagenseil 17, 18, 19, 39,
40, 41, 42, 45, (Vorbem.) 2, 4.
Zanolini 12, 17, 40, (Vor-
bem.) 1, 2, 8.
Zunz 23.

1) Erhebt keinen Anspruch auf Vollständigkeit.